Бүгү чүрттарының пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 119 (12209) | 1983 чылдың май 22, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

БАЗА КАТАП УЖУРАШКЫЖЕ

Бурят АССР-ниң литературазының болгаш уран чүүлүнүң ол автономнуг республиканың 60 чылынга турасскаатқан хүнеринин киржикчилерин Москваның ажылчы чоннары өөрүшкүлүү-биле уткуп-хүлээп алган.

Май чээрбиде пайысылалдың көрүкчүлериниң акыдуңма республиканың төлөлекчилери-биле түңнел ужуражышкыннары болгулаан. Бурятияның уран чүүлдер мастерлери — опера ыраажылары болгаш бале артистери — К. Станиславский болгаш В. Немирович-Данченко аттыг академиктиг музыка театрының сценазынга оюн көргүскеннер. Ырының болгаш танцының «Байкал» деп ансамбли москвачыларны улустуң уран чогаадылгаларының хевирлери-биле таныштырган. Олимпийжи суурга болган концерттиң программазынга фольклорлуг танцылар болгаш улустуң ырылары кирген.

Ол культура байырлалы солун болгаш калбак-даа болган. Ооң киржикчилери ырының болгаш танцының, музыканың болгаш шулүктүң-даа дузазы-биле боттарының республиказын, совет улустарының акы-дуңма өгбүлелиңге ооң чечектелиишкинивиң дугайын чугаалап турганнар. Концерттер болган ужуражышкыннар Бурятияның культурлуг амыдыралының ялы-бүрү хевирлерин болгаш талаларын көргүскен.

(СЭТА-ның корр).

ССРЭ-ДЕН ЧОРУПКАНЫ

КИЕВ. (СЭТА). МПЛА — Күш-ажыл партиязының даргазы, Ангола Улус Республиканың Президентизи Жозе Эдуарду душ Сантуш май чээрбиде Совет Эвилелиңден чорупкан. Ол бистің чуртка СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаанын ёзугаар пайыралдың ажылчын аян-чоруун кылып турган.

Аалчыны аэродромдан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, оске-даа албан кижилери үдээннер.

БЕЛГОРОДТУҢ ТУГУНДА ОРДЕН

БЕЛГОРОД. (СЭТА-ның тускай корр.). Ол хоорайның ажылчы чоннарының Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында көргүскен эрес-маадырлыг болгаш быжыг туруштуг чоруу дээш база ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедиишкиннери дээш Белгород Ада-чурт дайынының орденинин I чергези-биле шаңнаткан.

Аңаа партияның хоорай комитединиң болгаш улус депутаттарының хоорай Совединиң партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң ол бедик шаннадыг тыпсырыга турасскаатқан байырлыг хуралы болган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составы-биле хүндүлүг президиумну сорук киришкин-биле соңгаан.

Хуралга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгих түве чугаалаарга, чыылганнар өөг чылыы-биле уткаанар. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өөмнөзинден ол Торээн чурттуң бедик шаннадыг-биле хоорайның ажылчы чоннарынга шаңнаш байыр чедирген.

Хоорайга орденни төөгүлүг үеде — Курск дээрбөзинге тулчуушкунга Совет Армияның төөгүлүг тиилелгезиниң болгаш Белгородту фашистиг эжелекчилерден хостаанының 40 чылының мурнуу чарыында тысқын турар-дыр деп, оратор демдеглээн.

В. И. Долгих дайын соолуның үезинин дугайын чугаалаап, партияның улуг организакчы ажылының, күрүнеңниң бүгү талаалыг дузаламчызының, Белгородтуң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының, интеллигенциязының кызымаккай ажылының түңнелинде Белгород чурттуң эң улуг үлетпүр, эртем болгаш культура төптериниң бирээзи апарганын демдеглээн.

Ооң соонда В. И. Долгих ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Белгородту Ада-чурт дайынының орденинин I чергези-биле шаңнаар дугайында Чарлыын номчаан, дипломмуг адыш часкаашкыны бөөп турда, шаңналды хоорайның тугунга кадаан.

Хуралга СЭКП-ниң Белгород хооркомунуң бирги секретары В. И. Путинцев, СЭКП-ниң Белгород обкомунуң бирги секретары В. Ф. Пономарев, бүдүрүлге мурнакчылары, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары түве чугаалаан, бедик шаннал дээш өөрүп четтиришкинин илереткен.

КОМСОМОЛЧУЛАР—АНЫЯКТАР КОЛЛЕКТИВИ

Кызылдың 48-ки тудуг эргелелинде партия организациязы алды чыл бурунгаар коммунист В. Б. Борбак-оолду хожудаңгай бригадаларның бирээзин удуртуру-биле чоруткан. Дуржулгалыг дагдыныкчы ол коллективти сырый каттыштырып, бот-боттарынга бедик негелделиг, найыралдыг байдалды тургузуп, кыска үеде ону мурнакчыларның одуруунче киирген.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, «Күш-ажылчы алдар» орденниң үшкү чергезинің эдилекчизи Кызыл хоорай Совединиң депутады В. Б. Борбак-оолдуң удуртканы комсомолчулар-аныяктар бригадазы ам мурнакчыларның одуруунда. Бригада сөөлгү чылдарда республиканың тудугларында күш-ажылчы коллективтер ортузунда социалистиг чарышка чаңгыс эвес удаа тиилеп, коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чедип алган.

Ол эргелелде Е. Бизяева, Е. Сарыглар, П. Войтюк оларның удуртканы комсомолчулар-аныяктар бригадаларында күш-ажылды база ынчаар билдилиг организастаан, олар планныг онаалдаларын доктаамал күүсеттип келген. Ук эргелелде ниитизи-биле он комсомолчулар-аныяктар коллективтери тургустунган, ында бистің чуртувустуң хөй националдарының төөлекчилери демниг, найыралдыг ажылдап турар.

«Интернационалчы ёзуга хамыктан эки кижизидип турар, ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма езузу болгаш найыралы быжыгып турар черлер болза харын хөй националдыг күш-ажылчы болгаш чүнүн-даа мурнунда ажылчын коллективтер чогум-на ол» деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң «ССРЭ-ниң 60 чылы» деп илеткелинде айытканынга үстүнде чижектер база бир бадыткал болур. Хөй националдыг ажылчын коллективтер аныяктарның моральдыг мөзү-шынарының эң эки талаларынга—коллективизмге, бот-боттарын детижер, эш хуузунуң найыралчы езузунга оларны кижизидип турар.

Республикада он-он комсомолчулар-аныяктар коллективтеринге чыл бүрүде хөй-хөй оолдар, кыстар немежип, күш-ажылчы ооуун эгелээрлер. Оларның хөй кезиинде партия, профэвилел, комсомол организациялары оолдар, кыстарның чуртталга-амыдырал байдалын эжижидер, оларны амыдыралчы идепкейлиг турушка кижизидер, мергежилин бедидер, социалистиг чарышче хаара тудар талазы-биле хемчеглерге доктаамал удуртулганы хандырып турар.

«Он бирги беш чылга—аныяктарның шалыпчы күш-ажылын, билиин, инициативазын болгаш чогаадыкчы чоруун бараалгадыр!» деп лозуң-биле бүгү чуртта калбарган патриотчу шимчээшкинге киришпишаан, республиканың хөй комсомолчулар-аныяктар коллективтери күжениишкинниг социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Кызылдың дааранылга фабриказының, авиабүдүрүлгениң, «Кызыл тудуг» эргелелинин, «Саян» универмагтың аныяктары Совет Тыванның 40 чыл болур оюнга уткуштур планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни алгаш, бирги кварталды чедиишкинниг доосхан. Ол ышкаш В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттарда, Тыванның авиабүдүрүлгезинде, «Каа-Хем хөмүр-даш» разрезинде, Кызылдың үлетпүр болгаш аъш-чем бараннар садыгларында, өске-даа хөй националдыг коллективтерде оолдар, кыстарның күш-ажылчы, политиктиг болгаш хөй-ниитичи идепкейин бедидеринче ында партия организациялары күжениишкинни мөөңнеп турар.

Комсомолчу-аныяктар коллективтериниң дугайында сагыш салыры — партия, профэвилел, комсомол организацияларының хүн бүрүде ажылының чугула участогу. СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр улус ажыл-агыйының бүгү адырлары, комсомолчу-аныяктар коллективи бүрүзү, ажыл-ишчи бүрүзү күрүнеңниң планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин доктаамал күүсеткен турарын хандырары чугула. Хожудап турарлар чөкка ажылдаары — улус ажыл-агыйының бүгү адырларында күш-ажылчы коллективтерниң дайынчы лозуңу болуп турар. Ол улуг ажыл-ишке оолдар, кыстар төлептиг үлүүн киирер хүлээлгелиг.

1983—1984 чылдарда чамдык чугула тудугларны ажыглалга киирери — республикага онзагай чугула болуушкуннар болур. Оларның иштинде Совет Тыванның 40 чылынга уткуштур — аэровокзалды, улуг панельдер-биле бажың тудар комбинатты, Кызылдың хлеб заводун, автоматтыг телефон станциязын, парлалга бажыңының корпузун, уруглар поликлиниказын, өске-даа объектилерни ажыглалга киирер. Ол объектилерни комсомолчу шалыпчы тудуглар кылдыр чарлаарынга, комсомолчуларның, аныяктарның бүгү күүнүн ынаар мобилизастаарынга боттуг дузаны чедирери партия организацияларының бир чугула хөрээ.

Мал ажылы — шалыпчы фронт. Ылаңгыя хой ажылынче аныяктарны чорудар, чаа комсомолчулар, аныяктар коллективтерин тургузар, оларны быжыглаар талазы-биле ажыл Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарда четпес тургустунган. Улуг-Хем, Кызыл районнарда чамдык комсомолчу-аныяктар коллективтеринде хөй аныяк ажылчыннар планныг онаалдаларын күүсеттейин турар. Аныяк кижилерниң талазындан ажылдан оспансыраар, ажыл планын күүсеттес, хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр фактылар чамдык коллективтерде эвээш эвес.

Партия, профэвилел, комсомол организациялары ындыг четпестерни чайладырынга дээштиг салдарны чедирер, аныяктар ортузунга идей-кижизидилгелиг, ылаңгыя патриотчу, интернационалчы кижизидилгени бүгү талалыг сайзырангайжыдары чугула. Аныяктарның күш-ажылчы кижизидилгезинге дагдыныкчыларның, бүдүрүлгениң хоочуннарының, социалистиг чарыштың кижизидикчи салдарын, хөй национадлыг мурнакчы коллективтерниң дуржулгазын калбаа-биле ажыглаар, аныяктарның аразында харылзааларның культуразын бедидер.

СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр партия, профэвилел, комсомол организацияларының аныяктар коллективтеринге бүгү организакчы, масса-политиктиг ажылын улуг болуушкун — Совет Тыванның 40 чыл оюн төлептиг уткуурунче угландырар ужурлуг.

Совет Тыванның 40 чылынга уткуштур

Удуртукчуга сөс

КӨВҮДЕДИР ӨСТҮРЕР

ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырарынга ногаа болгаш картофель кол черин эзлеп турар. А бистің республиканда ол чугула культураларны бүдүрериниге ногаа өстүрер чылыг комбинат-биле чергелештир картофель өстүрериниге 9, ногаа өстүрериниге 8 ажылагый тускайлаттынган. Өске совхозтарда бо культураларны өстүрери оларның дузалал ажыл-агыйы болуп турар.

Ногаа болгаш картофель бүдүрер ажыл-агыйларны тускайжыткандан бээр алды чыл эрткен. Бо үениң дургузунда элээн ажылдар кылдынган. Бир дугаарында оларда материал-техникиг база тургустунган. Ол ажыл-агыйларның барык-ла шуптузунда ук культураларны тарыыр, ажаар болгаш өстүрер техника четчелеттинген. Элээн хөй совхозтарда хүдээп-сайгарар пунктулар тургустунган, а картофель өстүрер черлерде оюу кадагалаар черлер база туттунган. Сөөлгү чылларда бок үүштүр, аарыглар болгаш хоралакчылар-биле демисселге хереглээр химикаттар база элбек кээп турар. Минералдыг чемнишдилгелер-биле хандырылга база четчир. Айыттынган культураларга нургулайында суггаттыг черлерни берип турар.

Ногаа болгаш картофель өстүрериниге боттарының ажылын эки болир, мергежилдиг ажылчыннар болгаш тускай эртемниглер шилиттинген. Парник болгаш теплица ажыл-агыйы элээн сайзыралды алган. Үрезин-биле хандырылга база экижээн. Ук культураларны канчаар өстүрериниң дугайында сүмелерни парлаан. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бо ажылды хөгжүдериниге бүгү таарымчалыг байлалдар барык-ла шуптузунда ук культураларны тарыыр, ажаар болгаш өстүрер техника четчелеттинген. Элээн хөй совхозтарда хүдээп-сайгарар пунктулар тургустунган, а картофель өстүрер черлерде оюу кадагалаар черлер база туттунган. Сөөлгү чылларда бок үүштүр, аарыглар болгаш хоралакчылар-биле демисселге хереглээр химикаттар база элбек кээп турар. Минералдыг чемнишдилгелер-биле хандырылга база четчир. Айыттынган культураларга нургулайында суггаттыг черлерни берип турар.

Ногаа болгаш картофель өстүрериниге боттарының ажылын эки болир, мергежилдиг ажылчыннар болгаш тускай эртемниглер шилиттинген. Парник болгаш теплица ажыл-агыйы элээн сайзыралды алган. Үрезин-биле хандырылга база экижээн. Ук культураларны канчаар өстүрериниң дугайында сүмелерни парлаан. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бо ажылды хөгжүдериниге бүгү таарымчалыг байлалдар барык-ла шуптузунда ук культураларны тарыыр, ажаар болгаш өстүрер техника четчелеттинген. Элээн хөй совхозтарда хүдээп-сайгарар пунктулар тургустунган, а картофель өстүрер черлерде оюу кадагалаар черлер база туттунган. Сөөлгү чылларда бок үүштүр, аарыглар болгаш хоралакчылар-биле демисселге хереглээр химикаттар база элбек кээп турар. Минералдыг чемнишдилгелер-биле хандырылга база четчир. Айыттынган культураларга нургулайында суггаттыг черлерни берип турар.

Ногаа болгаш картофель өстүрериниге боттарының ажылын эки болир, мергежилдиг ажылчыннар болгаш тускай эртемниглер шилиттинген. Парник болгаш теплица ажыл-агыйы элээн сайзыралды алган. Үрезин-биле хандырылга база экижээн. Ук культураларны канчаар өстүрериниң дугайында сүмелерни парлаан. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бо ажылды хөгжүдериниге бүгү таарымчалыг байлалдар барык-ла шуптузунда ук культураларны тарыыр, ажаар болгаш өстүрер техника четчелеттинген. Ол ажыл-агыйларның барык-ла шуптузунда ук культураларны тарыыр, ажаар болгаш өстүрер техника четчелеттинген. Элээн хөй совхозтарда хүдээп-сайгарар пунктулар тургустунган, а картофель өстүрер черлерде оюу кадагалаар черлер база туттунган. Сөөлгү чылларда бок үүштүр, аарыглар болгаш хоралакчылар-биле демисселге хереглээр химикаттар база элбек кээп турар. Минералдыг чемнишдилгелер-биле хандырылга база четчир. Айыттынган культураларга нургулайында суггаттыг черлерни берип турар.

Ногаа болгаш картофель өстүрериниге тускайжыттынган совхозтар сөөлгү чылларда ол культураларны бүдүрериниң планнарын-даа, белеткел болгаш садыг организацияларынга ол продуктуларны садарының керээзин-даа үргүлчү үзүп келген. Ооң түңнелинде дыка хөй ногааны болгаш картофельди республика кинр сөөртүр ужурга чылдында таваржып турар.

Ногаа болгаш картофельди суггаттыг черге өстүрүп турар хирезинде-ле, оларның кайызынын-даа дүжүду чавыс болуп артпышаан. Үүге дээрге оларны тарыырының, өстүрериниң болгаш ажаарының технологиязы сагыттымайн турар. Ажаап алган соонда безин бо продуктуларны сайгарып, кадагалап шыдавайн турар бис.

Эрткен чылдың түңнелдерин маңаа көрүп көрээл. Ынчан картофель бүдүрериниң планы 35 хуу, ногааны 54 хуу, а оларны садары даразалаштыр 38 болгаш 87 хуу күүсеттигген. Мынчыг байдал-биле эптежип болур бе? Чок. Бо культураларны бүдүрери «Дөн-Терезин», «Шекпээр», «Хемчик», «Бурунгаар», «Енисей», Тока аттыг совхозтарга болгаш Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин, Өвүр районнарга тергиин багай болган. Картофельдиң бир гектарга онааштыр дүжүду Барыын-Хемчиктиң совхозтарында 18—31, Чөөн-Хемчиктиниге 14—20, а «Хөндергей» совхозка дөңгүп-ле 2 центнер болган.

Картофель өстүрериниге тускайжыттынган ажыл-агыйларның хөй кезии үрезинин безин уруп ап шыдавайн турар. «Ленинчи орук», «Енисей», «Күш-ажылдың хостуу» болгаш өске-даа совхозтар үрезинин чылдын-на өскээртен сөөртүп, улуг чарыгдалды үндүрүп турар. Олар үрезинин бо чылыа Новосибирскиден сөөртүп ужурга таварышкан. Үрезинин кадагалап шыдавайн, чазын тонна-тонназы-биле үндүр эжип турарының уржуу ол. Ынчыг байдал-биле бо чылын «Октябрь 30 чылы», «Улуг-Хая», ССРЭ-ниң 50 чылы, Тока аттыг совхозтарга хөй картофель үнелген.

Ногааның болгаш картофельдиң дүжүдүнүң чавыс болуп турар бир чылдагааны оларның тарыыр хуусааларын болгаш үрезиннериниң хемчээлдерин сагыйын турарында. Ооң ынай картофель үрезини тарыырының мурнунда тускай химикаттар-биле болбаазыраттынмайн турар. А ооң кыжын шыгжагга үрелири чүгле температураны сөөртүп турарындан болгаш салгынадыышкын чогундан болуп турар.

Дыка хөй агрономнар ногаа болгаш картофельдиң аарыгларынга, хоралакчыларынга болгаш бок үүштерге удур химикаттарны ажыглавайн турар. Бо культураларны суггарып турары шынар чок, нургулайында тарылга мурнунда суггаргаш, соксан каар. Эвээш үнген картофельдиң деп кезии күзүн ажаалда үезинде черге калыр. А дужуттуң чавыс болуп турар кол-ла чылдагааны — ажыл-агыйларда ногаа болгаш картофель өстүрер керээлиг коллективтериниң эвээжинде. Черинің ёзулуг эллери ол дээрзин ажыл-агый удуртукчулары, тускай эртемниглер утпаза чогуур.

Бо чылын бистің республика 23,3 муң тонна картофель, 11,6 муң тонна ногаа бүдүрер болгаш белеткел организацияларынга 6400 тонна картофель, 5940 тонна ногаа садар. Бо белен эвес сорулганы күүсеириниге ногаа болгаш картофель өстүрүкчүлери идепкейлиг киржир ужурлуг. Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырарынга болгаш Совет Тыванның 40 чыл оюнга оларның төлептиг үлүү ол болур.

Г. ЛАРИОНОВ,
көдээ ажыл-агый министрлиниң оралакчызы.

Чадаанның райселькозтехниказының моторизи Ю. А. Крайнюктуң ажылындан бүдүрүлге планнарының салымхуузу база хамааржын турар. Дуржудгалыг моторист, бүдүрүлгенин хоочуну ам ында мооң-биле он алды чыл ажылдап турар. Мурнакчы ажылчын Совет Тыванның 40 чылынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышта идепкейлиг киржип, мурнуку одуругда чоруп турарларның бирээзи.

ЧҮРУКТА: Ю. А. Крайнюк ажыл үезинде.
С. АЛЕКСАНДРОВТУҢ фотозу.

ХУУСААДАН ЭРТЕ

Кызылдың туйбу заводунуң коллективи туйбу бүдүрериниң 5 айлар планын 1983 чылдың апрель 19-та күүседипкен. Республиканың тудугжуларынга чыл эгезинден бээр 3600 муң ажыг туйбуну бүдүрүп берген. Эрткен чылдың бо үезинден 420 муң туйбу хөй болганы ол. Пландан ажыр 90 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 16 хуу өскен. Продукцияның боттүнезиниң чигилдези чедип алдынган, пландан дашкаар орулга 28 муң рубль болган.

Ажыл шагы үзүп, прогуулдаар болгаш администрацияның чөпшээрели-биле шолаа бээр чорук барык 2 катап эвээжээн. Айда ортумак ажыл төлевириниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өөлдезиниң шын хамаарылгазы тургустунган. Туйбунуң шынары база экижээн, 100 марканың туйбузунуң нинти санының 44 хуузу алдынган.

Күш-ажылдың организациязын экижиткениниң технологтуг болгаш күш-ажылчы сагылга-чурумну таарымчалыг тургусканындан, социалистиг чарыштың дээштиин бедиткениден болгаш ажылчын бүрүзүнүң даанган хөрээнге харысалгазын күштелдиргениниң түңнелинде бо бүгү чедип алдынган.

Фёдор Мескинге, Валерий Владимировка удуртқан хөтекчилер бригадазы болгаш Владимир Федоровка, Геннадий Марьясовка удуртқан туйбу чыыкчыларының бригадалары дээре түңнелдерни доктаамал чедип ап турарлар.

Чыл эгезинден эгелеп чыыкчы Георгий Гилев чартык миллион туйбуну дүжүрүп, планныг онаалдазын 140 хуу күүсеткен.

Совет Тыванның 40 чыл оюн заводтуң коллективи төлептиг күш-ажыл-биле уткуур сорулгалыг ажылдап турар.

С. КРАСНОПЕРОВ,
Кызылдың туйбу заводунуң директору.

СЭКП Тыва обкомунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде

ХАНДЫРЫЛГАНЫҢ КУЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР

«СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1983 чылдың март 24-те хүлээп алганы «Чоннуң амыдыралы хандырылгазын улам ынай хөгжүдер болгаш экижидер дугайында» доктаалын күүседип турар хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, партия ТК-ның май болгаш ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин, СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база РСФСР-ниң Чоннуң амыдыралы хандырылга министерствозунуң коллегиязының 1981 чылдың февральда хүлээп алганы «1981—1985 чылларда Тыва АССР-ниң Чоннуң амыдыралы хандырылгазын улам ынай экижидер хемчеглер дугайында» доктаалын күүседиқ-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнары тодаргай ажылдарны чорудуп, хандырылганың ынарын база культуразын бедидер, бүдүрүлгенин күүнүн мөөңнээр болгаш специализастаар, чагыглар хүлээп алыр пунктуларның четкилерин калбартыр дээш элээн ажылдарны кылган дээрзин ук доктаалда демдеглээн.

Республикада 9 каттыжышкын болгаш тускайжыттынган бүдүрүлгелер тургустунган, комплекстиг хүлээп алышкынның 75 пунктулары ажылдап турар. Бүдүрүлгелерниң ажылының чурумун өскертир, хандырылганың депшилгелиг аргаларын шингээдип алыр талазы-биле хемчеглер боттанып турар.

Чонга ачы-дуза чедирер талазы-биле 1981—1982 чылларның күүнде планын 101,4 хуу, бо чылдың январь-февраль айларының — 103,3 хуу күүсеткен деп, ук доктаалда демдеглээн. Бо үениң дургузунда көдээге 15 хүлээп алышкын пунктуларын ажыткан, бүдүрүлгелерге технологтуг дериг-херекселдерни 288-ти тургускан, амыдырал хандырылганың 46 чаа хевирлерин шингээдип алган.

Бо чугула ажылдарны чоруур деңнелге тургузар талазы-биле чамдык партия, совет органнар кошкак ажылдап турар деп, ол доктаалда шугумчүлээн. Чоннуң амыдырал хандырылга, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерстволарының, Тыванның транспорт эргелелиниң чамдык бүдүрүлгелери болгаш организациялары планныг даалгаларын күүсеттес чоруу чанчылчаан. Республиканың Чурт үлетпүрү база Көдээ ажыл-агый министерстволарының бүдүрүлгелери чонга ачы-дуза чедирер хемчээлин чылдан чылче эвээжедип келген.

Амыдырал хандырылга албанының материал-техниктиг базазы ам-даа кошкак болуп артпышаан. «Тувашвейбыт», «Туваобувьбыт», «Тувафото», «Тувателерадиобыттехника» каттыжыышкынларның ам бар бүдүрүлге шолдери нормазындан ийи-үш катап бичии. Көдээниң комплекстиг хүлээп алышкын пунктуларының 60 хире хуузу, ылаңгыя Хөөн-Хемчик, Өвүр, Бай-Тайга болгаш Тожу районнарының пунктулары тар бажыңнарда ажылдап турар. Комплекстиг хүлээп алышкын пунктуларының 40 хуузу телефонлуттуумаан. «Тувателерадиобыттехника», «Тувгаз» каттыжыышкынларны, «Рембыттехниканың» тускайжыттынган бүдүрүлгези, хептп химикиг арга-биле аштап арыглаар фабриказы болгаш өске-даа организацияларда хандырылганың культуразының деңнели куду болуп артпышаан.

Кадрлар-биле ажылдың деңнели негелдеге дүүшпес. Каттыжыышкынар директорлары база кол инженерлери, бүдүрүлге эргелелдериниң начальниктери болгаш районнарның амыдырал-хандырылга комбинаттарының директорлары 32 кижиниң үүгле 6-зы дээди эртемниг, 5 кижи амыдырал хандырылганың специалистери.

СЭКП Кызыл хооркому, партия райкомнары, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу, Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш өске-даа амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерлиг министерстволар база ведомстволар удуртулганың стилин база методун сайзырангайжыдарыче кошкак кичээнгей салып, алдынган шиитпирлерниң күүселдезин кошкак контрольдап, чоннуң негелдеге четпес хандырып турар чоруктар-биле эптежип, бо айтырыгны чугулаап көрбейн турар чоруктар бар деп ук доктаалда шугумчүлээн.

СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың март 23-те хүлээп алган ол доктаалын күүседирин экижидерибиле амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылын экижидер талазы-биле доктаамал сагыш салыры СЭКП Кызыл хооркомунга, партия райкомнарынга, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерлиг министерстволарга болгаш ведомстволарга, райхооркүүскомнарга даасхан. Бо ажылды ССРЭ-ниң составынга Тыванның эки тура-биле каттыжышының 40 чылынга уткуштур улам күштелдирер талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырының чугулазын ында онзалап демдеглээн.

Тускайжыттынган каттыжыышкынларның болгаш бүдүрүлгелериниң, оларның филиалдарының база цехтериниң ажылынче ханылап киреринин, ажылда бар четпестерни дарый чайладырын, радиотелевидение аппаратураларын, амыдырал хандырылга машиналарын болгаш приборларын, мебельдин, идик-хептп септээр, хептп чуур, химикиг аштап арыглаашкын кылыр ачы-дузаны калбартырын, баш таарар черлериниң, чунар-бажыңнарының, чурук тырттырар болгаш херексел ачыга бээр черлериниң чурттакчыларга чедирер дузазын улам улгаттырарын, чурттакчыларның чагыгларын ёзугаар кылыгларны чараш, эптиг, таарымчалыг кылдыр кылырын Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунга, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунга болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелиг өске-даа министерстволарга база ведомстволарга хүлээндирген.

Амыдырал хандырылганың чаа хевирлерин болгаш депшилгелиг аргаларын шингээдип алырын, амыдырал хандырылга техниказын дүрген септээрин, химикиг арыглап аштап кылырын дарый боттандырарын, абонемент ёзугаар бараан болурун болгаш өске-даа чугула хемчеглерни боттандырарын ук доктаалда айтып турар.

Республиканың амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниге ажылдаары-биле 100-тен эвээш эвес аныяктарны чорударын ВЛКСМ обкомунга, Күш-ажыл талазы-биле күүнде комитединге даасхан. Бүдүрүлгелерге аныяк ажылчыннарны хаара тударын, оларның күш-ажылын организастаарынче онза кичээнгейин салырын, мергежилин бедидерин, дагдыныышкынны калбартырын, аныяк ажылчыннарны чурттаар оран-сава-биле хандырарын райхооркүүскомнарга хүлээндирген.

Чоннуң амыдырал хандырылга айтыгларын шиитпирлээринге бүдүрүлгелер, организациялар болгаш совхозтар удуртукчуларының ээ-харысалгазын бедидерин, ажылчы чоннарның амыдырал хандырылгазын экижидериниче угланган хемчеглерни элээн дозузу-биле боттандырарын СЭКП Кызыл хооркомунга, партия райкомнарынга, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, министерстволарга база ведомстволарга, райхооркүүскомнарга даасхан.

Адырның хожудап турар участокторларына мергежилдиг кадрларны быжыглаарын, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң партт эге организацияларының ажыл-чорудулгазынга удуртулганы экижидерин, күүнде планнарын болгаш Совет Тыванның 40 чылынга уткуштур социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш социалистиг чарышты дээштиг организастаарынга дузаны чедиреринин, албан хүлээлгени күүседир дээш амыдырал хандырылга ажылдакчыларының ээ-харысалгазын бедидерин, ажылга четпестерге эптеш чок болуурун, социалистиг өнүү-хөреңгиге хамныг болуурун база ук доктаалда онзалап айытқан.

Улусчу чогаадылга фестивалы

БОТ-ТЫВЫНГЫР ЧОГААДЫКЧЫ ТАЛАНТЫНЫ ХӨГЖҮДЕР

Ажылчы чонуң болгаш аныяктарның идей-политиктиг, эстетиктиг уран чогаадыкчы кижизидилгезин улам экижидер болгаш чонуң бот-тывынгыр талантызын амыдырал-биле сырый холбаар соруулга-биле эрткен чылдың төнчүзүнде болуп эрткен улуг байырлал —ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюнга база Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканының 40 чыл болур оюнга тураскаатка чонуң бот-тывынгыр, уран чогаадылга фестивалы республикада чоруп турар.

Фестивальдың кол соруулгазы болза, культура чырыдыышкын болгаш уран чүүл албан черлериниң чонуң эстетиктиг кижизидилгезин улам экижидер талазы-биле ажыл-чорудулгазын идепкейжидер, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бүгү хевирлерин, жанрларын сайзырадыр, аңаа ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, школачыларны, дээди болгаш ортумак тускай өредилге черлерин сургуулдарыны, студентилериниң массалыг киржилгезин чедип алыры болур. Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң идей-политиктиг, чогаадыкчы деңнелин, күүседикчи мергежилин, массалыг чоруун бедидери, ооң репертуарын совет драматургиянын, музыканың болгаш хореографияның база Ада-чурттуң, даштыкы чурттарның классиктериниң, бистиң чонувустуң хөй национал дыг уран чүүлүнүң бедик идейлиг чогаадары-биле байдыып сайзырадыры фестивальдың база бир кол негелделериниң бирээзи. Чонуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазының фестивалы музыка, хореография, театр болгаш уран чурулга, хол-биле сиилбир ус-шевер кылыгларының база фото-чуруктуң, кино, цирк уран чүүлүнүң янзы-бүрү хевирлеринге болуп эртер.

Фестиваль үш эолчег ёзугаар эртип турар. Ооң бирги эолчээ 1982 чылда болуп эрткен. Ийиги эолчээ бо чылын болуп эртип турар. Бистиң республикага юбилейлиг — 1984 чылда Кызыл хоорайга фестивальдың үшкү эолчээ эртер.

Кызыл хоорайның бүдүрүлге коллективтери, школалары болгаш дээди, ортумак, тускай өредилге черлери фестивальдың бирги болгаш ийиги эолчегленинге идепкейлиг киржип турар. «Бистиң эвилеливис күш-ажылы болгаш быжыг найыралы-биле алдаржаан» деп девизтиң адаа-биле бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдези-биле фестивальдың бирги эолчээ хоорайга эгелээн. Хөй национал дыг бистиң чуртувустуң улустарының бузулбас быжыг найыралы, акы-дуңмалышкы, кады ажылдажылгазы, эш хуу чоруу коллективтериниң концерт программазының ол темазы болган. Көрүлдеге ниитизи-биле 8 муң ажыг киржикчилиг бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери киришкен. Хоорайның организастыг комитединиң хуралынга чамдык бүдүрүлге коллективтериниң удуртукчуларын, хоорайның культура ажылдакчыларының болгаш албан черлериниң профэвилелдериниң дарганларының фестивальга белеткелдиң чорун турарының дугайында информациязын дыннап чугаалашканы бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң фестивальга киржилгезин элээн идепкейжидерине идигин берген болгаш бо талазы-биле чамдык практиктиг хемчеглер алдынган. Сөөлгү ийи чыл дургузунда бүдүрүлге коллективтериниңден бот-тывынгыр уран чүүлүнүң чаа коллективтери немешкен. Чижээлээрге, «Тудуг кезектери» комбинадының, хлеб заводунуң, дааранылга фабриказының, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының, электрик четкилериниң коллективтери бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге идепкейлиг киришпишаан, ханы идей-политиктиг, утка-шынарлыг, янзы-бүрү жанрлар кирген солун программалыг концертти көрүкчүлерге бараалгаткан. Чамдык бүдүрүлге, транспорт, садыг, ниитиниң чемненилге коллективтериниң удуртукчулары, партия эге организацияларының секретарылары, профэвилел комитединиң дарганлары ажылчыннарны, албан-хаакчыларның бот-тывынгыр уран чүүлүн улам сайзырадын, аңаа моральдыг болгаш материалдыг деткимчодузаламчыны чедирип, бедик организастыг, харыысалгалыг чоруун көргүскен. Хоорайның харылзаа белдирин (даргазы Г. И. Насюрюн, профэвилел човулелиниң даргазы А. П. Миронова), аъш-чем бараанныр садыы (директору М. Р. Еремцова, партия организациязының секретары Н. М. Гуркина), үлетпүр бараанныр садыы(партия организациязының секретары Г. Я. Шикина), «Тудуг кезектери» комбинады (директору А. И. Антонов, партия организациязының секретары В. Н. Бехтерев), башкы институду (ректору Х. О. Ондар), автоорук техникуму—В. Ф. Мишкин, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтерин улам быжыглап, кижизидилге ажылын доктаамал чорудуп, репертуарын бистин чуртувустуң улустарының хөй национал дыг уран чүүлүнүң эки чогаадлары-биле байдыып, янзы-бүрү жанрлыг солун программалыг концертти белеткээн болгаш чылдың-на бо коллективтериниң идепкейи, күүседикчи мергежили, массалыг чоруу улам бедип турар. Ылаңгыя Кызылдың башкы институдунуң ниити ыр коллективи (удуртукчузу В. Г. Ондар) чыл келген тудум-на чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, идей-политиктиг, организастыг деңнели, мергежили бедип турар.

Фестивальдың бирги эолчээнде медицина ажылдакчыларының, автотранспорт бүдүрүлгезиниң, башкылар коллективтериниң адырлар аайы-биле бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези база болуп эрткилээн Ол ышкаш хоорхүүскомнуң культура килдизи ниити ырының, үрер хөгжүмүнүң байырлалдарын, урулларның чурук конкурузун, техниктиг чогаадылгазының делгелгезин, агитбригадаларның болгаш патриоттуг ырының көрүлдеконкурстарын, хоорайның хөрээженнер човулели чечек делгелгезин организастап эрттирген.

Ажылчы чонуң бот-тывынгыр уран чогаадылга фестивалының ийиги эолчээ Кызыл хоорайга, «Аны-дуңма өг-бүлеге чечектел-ле, төрээн Тывам» деп девизтиң адаа-биле школаларның болгаш дээди, ортумак тускай өредилге черлериниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң көрүлдези-биле эгелээн. Ийиги эолчегниң кол соруулгазы уран чүүлдүң янзы-бүрү жанрларын сайзырадыр чүве болганда хоорайның organизанчы комитеди кол чээнгейни ажылчы чонуң, аныяктарның чогаадыкчы талантызын тып илередиринче, ону сайзырадырынче угландырган. Апрельде автоорук техникумунга хоорайның помчукчулар конкурузу, май 14-те Ленин шолунге 800 ажыг кижи киржикчилиг ниити ырның байырлалы болуп эрткен. Аңаа башкы училищезинин, харылзаа белдириниң, уран чүүл училищезинин, Иштики херектер министерствозунуң, хоорайның ыры, танцы ансамблиниң ниити ыр коллективтери идепкейлиг киришкен. «Енисей» Культура институдунуң ниити ыр коллективи (удуртукчузу В. Г. Ондар) чыл келген тудум-на чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, идей-политиктиг, организастыг деңнели, мергежили бедип турар.

Фестивальдың бирги эолчээнде медицина ажылдакчыларының, автотранспорт бүдүрүлгезиниң, башкылар коллективтериниң адырлар аайы-биле бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези база болуп эрткилээн Ол ышкаш хоорхүүскомнуң культура килдизи ниити ырының, үрер хөгжүмүнүң байырлалдарын, урулларның чурук конкурузун, техниктиг чогаадылгазының делгелгезин, агитбригадаларның болгаш патриоттуг ырының көрүлдеконкурстарын, хоорайның хөрээженнер човулели чечек делгелгезин организастап эрттирген.

Ажылчы чонуң бот-тывынгыр уран чогаадылга фестивалының ийиги эолчээ Кызыл хоорайга, «Аны-дуңма өг-бүлеге чечектел-ле, төрээн Тывам» деп девизтиң адаа-биле школаларның болгаш дээди, ортумак тускай өредилге черлериниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң көрүлдези-биле эгелээн. Ийиги эолчегниң кол соруулгазы уран чүүлдүң янзы-бүрү жанрларын сайзырадыр чүве болганда хоорайның organизанчы комитеди кол чээнгейни ажылчы чонуң, аныяктарның чогаадыкчы талантызын тып илередиринче, ону сайзырадырынче угландырган. Апрельде автоорук техникумунга хоорайның помчукчулар конкурузу, май 14-те Ленин шолунге 800 ажыг кижи киржикчилиг ниити ырның байырлалы болуп эрткен. Аңаа башкы училищезинин, харылзаа белдириниң, уран чүүл училищезинин, Иштики херектер министерствозунуң, хоорайның ыры, танцы ансамблиниң ниити ыр коллективтери идепкейлиг киришкен. «Енисей» Культура базазының ажылында фото болгаш хендирден, хаактан эт-херексел аймаан өрүп, аргын кылыр болгум ажылдап эгелээн болгаш чоокта чаа ооң эң эки кылыгларының делгелгезин организастап чоруткан.

Фестивальдың чамдык негелделерин күүседиң турардаа болзувусса, ооң бир кол соруулгазы болур бот-тывынгыр уран чүүлдү массалыг болдуруп, аңаа чонуң идепкейлиг киржилгезин чедип алыр ажыл ам-даа четпес дээрзин демделээр апаар. Хоорайда хөй саңгыг аныяк-өскен ажылдап турар коллективтерде, чижээлээрге, геология экспедициязында, автосептелге заводунга, авиабүдүрүлгеде бот-тывынгыр уран чүүл болгумнери ажылдавайн турар. Бо коллективтериниң партия, комсомол, профэвилел организациялары ажылчы чонуң чогаадыкчы идепкейин көдүрер, бот-тывынгыр уран чүүлүн сайзырадыр ажылды чугулалап көрбейн, ону ийиги чергениң айтырыы кылдыр санап турары коллективке ниити кижиэдилге ажылын экижидеринге дээштиг салдар чедирбес дээрзи чугаажок.

Хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң репертуарынга драматургия жанрын сайзырадыр талазы-биле ажыл бисте кошкак. Чүгле 48 дугаар тудуг эргелелинде улусчу театрдан, аныяк көрүкчүнүң болгаш ойнаарактар театрларындан аңыда, оске бот-тывынгыр драматургия коллективи кайда-даа чок болуп турар. Маңаа бир кол өзек болгаш даянгыыш болур организация — хөгжүм-шин театрының коллективи, ооң инициативазы, боттуг дузазы, чогаадыкчы саналы күш-ажылчы коллективтерге, школаларга, өредилге черлеринге шин болгумнерин тургузарынга деткимче болган турар ужурлуг. Театр базазынга бот-тывынгыр драматургия коллективин тургузуп алган турган чүве болза, келир үеде актёр кадрларны белеткээринге теоретиктиг идигни берген турар ийик. Ол ышкаш янзы-бүрү коллективтериниң репертуарларында сатира, юмор, интермедия жанры барык шуут читкен, хомус, игил, чадаган дээн хевирлиг национал инструментилерге күүселде ховар, сөөлгү үеде өредилге черлериниңден сыгыртыр, хөөмейлээр аныяктар илереп турза-даа, оларның сөс-домаа чевен, күүседир шынары куду болуп турар. Хоорайда улусчу чогаадылганы сайзырадыр ажылда база бир четпейн турар чүүлдериниң бирээзи — кештен, хөмден, ыяштан, сооктен, демирден кылган усдарган, уран-шевер кылыгларны чон ортузунга пропагандалаар, ону сайзырадып нептередир ажыл кошкак. Хоорайның культура килдизинин, Чурукчулар эвилелиниң, тус Чурт үлетпүр министерствозунуң аразында чогаадыкчы харылзаа чок болуп турар.

Бүдүрүлге, тудуг, транспорт, садыг, ниитиниң чемненилгези, коммунал ажыл-агый болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң, школаларның, дээди, тускай ортумак өредилге черлериниң партия эге организациялары, комсомол, профэвилел комитеттери Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканының 40 чыл болур оюнга тураскаатка бот-тывынгыр улус чогаадылга фестивалының үшкү эолчээнге киржир толээде күш-ажылчы коллективтерге бот-тывынгыр уран чүүлду, ооң бүгү жанрларын доктаамал сайырадыр талазы-биле практиктиг хемчеглерни ап чорутпушаан, ажылчы чонуң, аныяктарның ниитилел-политиктиг идепкейин, күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүг чоруун деткиир ужурлуг.

Г. МОНГУШ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары.

КОЛХОЗТУҢ БЕЛЭЭ

Курск областың Горшеченск районда «Завет Ильича» колхозка өг-бүле туткан аныяк оол биле кыстың кудазынга колхозтуң белээ оңзагай — бажын. Чолаачы Анатолий Бакланов биле мурнакчы саанчы Светлана Малахова оларның кудазы колхозтуң аныяктарының бо чылгы куда-доюнуң баштайгызы болган. Көдээ Советке аныяктар бадылашкан соонда, төрээн совхозундан белек кылдыр оларга чаңгыс чер чурттуглары бажың дүлгүүрүн тывыскан.

Сөөлгү беш чыл дургузунда «Завет Ильича» колхозка чээрби беш аныяк өг-бүле немешкен. Бажындан аңгыда, аныяк оол биле кыска белек кылдыр телевизор база берип турар-дыр силер, ынчангаш колхозтуң кыстарын «бай келин кыстар» дижири-ле таварылга эвес-тир аа дээримге, колхоз даргазы В. Лихачев хүлүмзүрээш, мынча диди:

— Колхозтуң белээн кижи бүрүзүнге эвес, бүдүрүлгениң мурнакчы кыстарынга берип турар бис. Белек... Херектиг ужуру чүгле ында эвес болгай. Хамык ужур оол биле кыста. Олар чокта, куда-дой кайын болур. — Чурчалга тудуун калбартырынче улуг кичээнгей угландырын турар бис — деп, дарга уламчылады. Ол класс дооскан уругларны, оолдарны колхозтан чорутпайн, өредилгезин уламчылаар кылдыр айтырыгны капчаар тургусса экил — оларга таарымчалыг кылдыр ажылды ийи эолчеглиг кылдыр тургузар бе? Чамдык аныяктар көдээге артыксавас болгай, хоорайже чүткүүр. Ооң чылдагааның база көөр апаар. Айтырыглар-ла хөй. Бо чүүлдер шинтпирлеттинип-ле турар болза, аныяктар күзелдиниби-биле көдээге ажылдап артар, куда-дой-даа үзүлбес болур.

Колхоз даргазының үстүнде чугаалап олурган чүүлдери он бирги беш чылда колхозтуң социал хөгжүлдезиниң планында көрдүнген. Ында бүдүрүлге, социал культура айтырыглары денге көрдүнген. Сөөлгү ийи чылда колхоз чериниң дүжүткүрүн эртемге үндезилеп бедидерин чедип алган, механизаторлар болгаш малчыннар эолчеглиг ажылче шилчээн, бүдүрүлгеге коллективтиг керээ-биле ажылдаарының арга-дүжүлгазы калбаа-биле шиңгээдип алдынып турар, ажылагайны эргелеп башкарарының түргүзүү сайзыраан болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму бедээн.

Ол-ла үеде «Завет Ильича» колхозка спорт залдыг, интернаттыг ортумак школа ажыглалга кирген. Школаның чанында районнуң уругларның спорт школазы ажыттынган. Хол бөмбүү ойнаарынга хандыкшылдыг урулар ында хаара туттунган. Ол беш өг-бүле чаа бажыңче көшкен. Колхозтан ырак эвес автомагистральга чедир чаа орук тудуун дооскан, Горшеченскиниң амыдырад хандырылга бажыңының салбыры мында ажылдап турар. «Завет Ильича» колхозтуң районнуң өске ажыл-агыйларындан ылгалыр онзагай чүвези чок, байдал дөмей, ындыг-даа болза шөлден ап турар дүжүдү, ферманың ишчилериниң ап турар продукциязы бедик.

Кижи дээш сагыш салыышкын хөй талалыг айтырыг, ынчангаш чурчалга бажыңнарын, социал культура, амыдырал хандырылга объектилерин тудуп тура, биске сөөлгү чылдарда ийи үүс чыгыы кижи, хоорай-даа чурттакчылары болгай-ла, көжүп келир кылдыр ындыг санаашкын кылдывыс. Ол бүгү колхозка кедээ ажылагай продуктуларын бүдүрерин көвүдедир арганы бээр, орулга улгадыр болгаш чонуң өзүп турар хереглели улам долу хандыртынар дээрзин В. Лихачев чугаалады.

А. ШИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Кижилер болгаш чылдар

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИҢ ОДУРУУНДА

Кызылдың ийи дугаар автобүдүрүлгезиниң чолаачылары эрткен айда 182,6 муң тонна улус ажыл-агыйының янзы-бүрү чүктерин сөөрткен. Бо удаада планныг онаалдадан ажыр 3,6 муң тоннаны сөөртпүшаан, автобүдүрүлгелер аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруун эолеп турар.

Владимир Кузнецовтуң удуртканы комсомолчуаныяктарның чолаачылар бригадазы ай санында планныг онаалдазын 120—140 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

Хоочун чолаачы коммунист Е. Кузовлевтиң удуртканы самосвалдар колоннаазының чолаачылары база-ла эки ажылдааннар. Республиканың автооруктарын кылчырынга болгаш ооң септелгезин чорудар ажылдарга олар эрткен айда барык 148 муң тонна чүктерни сөөрткеш, планын ажыр күүседип, бир миллион ажыг тонна-километрни ажылдап кылган.

Абакан—Кызыл аразынга чүк сөөртүрүнге В. В. Кузнецовтуң удуртканы күчүлүг «КаМАЗ-тар» башкарган бригадазы үени мурнап, шалыпкын ажылдап турар.

Автобүдүрүлгениң чолаачылары, септекчилери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары май айның бүдүрүлге планын хуусаадан эрте күүседир дээш эки ажылдап турарлар.

В. КАРА-САЛ.

ӨШКҮ КЫРГЫЛДАЗЫ

«Дөн-Терезин» совхозта өшкү кыргылдазы дооступ турар. 20 коданда 6 муң ажыг баш өшкүден совхоз бо чылын 5 тонна дүктү кыргып дужаар планныг. Кыргылданы төп кыргылда пунктузунда болгаш малчын коданнарда чорудуп турар. Тыыкы Ооржак, Алексей Ооржак, Владимир Ооржак олар баш санынданнга 1,1 килограмм чедир дүктү алганнар. Кыргыкчылардан Нина Ооржак, Орлан Ооржак, Чудур Ооржак, комсомолчулар Мария Ооржак, Маргарита Монгуш олар эки ажылдап турарлар.

Совхоз өшкү дүгү дужаарының планын чедиишкиниг күүседириниң эргазы бар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ШИИТПИРЛИГ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Кызылдың алгы заводу. Ол — бистиң республиканга эң баштай ажылдап эгелээн бүдүрүлгелериниң бирээзи. Завод узун болгаш төөгүлүг орукту эрткен. Күш-ажылчы баштайгы базымнарының чылдарында аңаа техника аймаа барык чок турган. Алгы-кешти эттээрин, кидис болгаш хөм идиктерни өерип база даараарын хол-биле кылып турган. Ажыл берге-даа болза, ынчан кижи бүрүзү хүн үлүүн күүседир дээш быжыг тура-соруктуг ажылдап, хүн бүрү таваржып кээр бергелерни ажып эртип, коллектив кежигүннери эп-найыралдыг, чаңгыс өг-бүленің төлдери дег, турганнар. Шынап ындыг. Баштайгы чылдардан эгелээш заводка интернационалчы коллективтиң өзээ тургустунган. Орус, тыва, хакас, татар болгаш өске-даа нацияның кижилери бот-боттарының дылдарын билишпес бол, баштай имнежип турган ниити дылды тып, чүнү канчаар кылырын дугуржуп аптар турганнар. Ам ында хөй янзы нацияларның төлөөлекчилери бар-даа бол, оларның күзели, соруу чаңгыс.

Алгы заводунда ажыл-херек дээш кызымак, чүткүлүг ажылдап, бүдүрүлге планнарын ажыр күүседип, шалыпчыларның одуруунда чоруур мурнакчылар бар. Олар Совет Тыванын 40 чыл болур оюн төлептиг уткуур талазы-биле күш-ажылчы инициативазын үндүрүп, өске эштеринге үлегер-чижек болуп турарлар. Ылаңгыя заводта хоочун ажылчын коммунист Г. И. Гавриченкога удурткан бродни идиктер даараар бригаданың ажылы макталдыг. Григорий Иванович бо заводка барык үжен чыл ажылдаан. Ол — бодунун шилип алганы мергежилиниң ёзулуг мастери. Ооң күш-ажылчы намдары сапык идиктер даараар мастерскаядан эгелээн. Дөртен ажыг чыл мурнунда ол мастерская алгы заводунуң салбыры турган. Ол ынчан төп почта бажыныын (Кочетов кудумчузунда) дужунга, «ВЛКСМ-ниң 40 чылы» аттыг эрги кинотеатрның чанынга турган. 1944 чылда ол мастерскаяның ажыл-чорудулгазының дугайында Тыва АССР-ниң Төп күрүне архивинде мындыг одуруглар бар:

«Мастерская бо чылын 434000 акшаның продукциязын бүдүрер планныг турган. Ону мастерская 371000 акшага азы 86,5 хуу күүседткен. Ынчан аңаа бир мастер турган. Ол кижи технорук-тың хүлээлгезин катай харылаар. Ол чылын завод (мастерская эвес — Ш. Д.) 40.223 муң акшаның орулгазын киирип алыр турган, 77.737 муң акша орулгалыг болган. Социалистиг чарыштың тиилекчилери Дарафеева, Сафронова, Сенгин-оол, Черкашина болганнар: «Мастерская коллективиниң чыл планын күүсетпейн барганының чылдагааны — бедик мергежилдиг кадрлар чедишпезинден, алгы заводунуң талазындан материал-биле хандырылганын үзүктелип турганындан болган дээрзин архив документизинде айыткан.

Дөртен чыл мурнунда хөм идиктерни хол-биле даараар турган болза, ам үш операцияны машина даарап турар деп, Г. И. Гавриченко чугаалап орар. Харын-даа бежен чылдарның төнчүзүнге чедир хүнде бир кижи бир эжеш идикти кылыр, даараар турган. Ам бир кижи хүнде 6—7 эжеш идикти бүдүрүптер апарган. Алгы заводу ол чылдарда хүнде 10—15 эжеш идикти кылыр турган болза, ам хүнде-ле 700 эжеш идиктерни бүдүрүп турар. Хөгжүлдениң базымнарының өскү чижектери ол ышкажыл.

База бир деңнелге. Үжен чыл эрткен соонда, 1974 чылда, Кызылдың алгы заводу 58 муң эжеш хөм, 65 муң эжеш кидис, 5 муң үруглар идиктерин бүдүрүп үндүрген. Бо сан-чурагайларны база-ла архив документилеринде бижээн. Ынчалза-даа алгы заводунуң баштайқы чылдарының ажылчорудулгазы күрархивинде чок болганындан заводтуң ол чылдарда бүдүрүп үндүрүп турган продукциязын 1974 чылдыы-биле деңней көргүзер арга чок болуп турар. Ындыг-даа болза, бүдүрүлгениң механизмнер, дерилгелер-биле хандыртынганының, бедик мергежилдиг ажылчын кадрлар-биле четчелеттингенинин түңнелинде алгы заводунда улуг өскерлиишкиннер болганын, ооң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының хемчээлинің өскенин үстүнде көргүзүглер бадыткан турар.

Амгы хүннерде ында тапочка, бродни идиктер даараар бригадаларның ажылы багай эвес деп үстүнде чугаалаан мен. Бо заводта Г. И. Гавриченко, М. И. Казанцева, М. И. Кондратова, Т. С. Бекшаева ышкаш күш-ажылдың хоочуннары, бүдүрүлгениң мурнакчылары бар-даа болза, оларның бедик бүдүрүкчүлүг, эки шынарлыг ажылы ниити коллективтиң чедишкиннеринге ындыг-ла улуг салдар чедирип шыдавайн турар. Мында чылдагааннар-ла хөй. Бирээде, заводтуң котельнаязының кышкы үеде үзүктелиишкиниг ажылдап келгени, кидис идик бүдүрер цехти чогуур хемчээлдиг бус-биле эки хандырбайн турганы, дерилгелерниң эргижирей бергени, материал-биле хандырылганың багайы — бо бүгү улуг хожудаашкыннарга чедирген. Бо чылдың эрткен дөрт айларында алгы заводу 543 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер планын 469 муң рубльге күүсеткен. Продукцияны сайгарарының планын боттандырып шыдаваан.

Шак мындыг хожудаашкында өске чылдагаан база бар. Ол болза, кадрлар айтырыыдыр. Сөөлгү үеде ында ажылчыннарның ажылдан үнер чоруу көвүдээн. Ынчангаш амгы үеде заводка ажылчын күш негеттинип турар. Котельнаяга болгаш заводтуң кидис идиктер бүдүрер цегинде дерилгелерге үүрмек септелгелерни чорудуп, чамдык кол кезектерни солуп, чаартып алза-даа, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ында чавыс хевээр. Продукцияның шынары багай. Ол бүдүрүлгеде амгы хүннерде кол инженер безин чок. Аңаа турган специалист ажылдан үнүп алгаш чоруй барган. Инженер-техниктиг ажылдарга хамаарышкан айтырыгларны шиитпирлээринге ол безин багай салдарны чедирип турар. Сагылга-чурумда четпестер база бар.

Келир чылын бистин республиканга улуг байырлал болур. Бо хүннерде коллектив бүрүзү Совет Эвилелинин составынга Тыванын киргениниңден бөөр 40 чыл болур оюн төлептиг уткуур сорулга-биле ажылдап турарлар. Ол байырлалга чедир бир чыл ажыг үе бар. Ындыг болганда четпестерни эдип ап тургаш, хожудаашкыннардан үштүнүп үнүп болурунуң бүгү аргалары бар.

Ш. ДОРЖУ.

Кызылдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи болур алгы заводунуң коллективиниң ажыл-херектериниң дугайын бо булунда кирген материалдар чугаалап турар.

Григорий Иванович Гавриченко бо заводка хөй чыл ажылдааш, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле, үш удаа «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Ооң бригадазы айда 400 эжеш бродни идиктер даараар планныг. Коллектив ол планын багай эвес күүседип турар.

Олар Совет Тыванын 40 чыл болур оюн төлептиг күш-ажыл-биле уткуп алырын шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: Г. И. Гавриченко (оң талазындан ийи дугаар) бодунуң бригадазының кежигүннери-биле.

Алгы заводунда Л. С. Ильинага удурткан тапочкалар даараар бригаданың кежигүннери бо хүннерде кызымак ажылдап, Совет Тыванын 40 чылынга уткуштур калбарган чарышка идепкейлиг киржип турар. Ылаңгыя Любовь Семеновнанын күш-ажылчы көргүзүү бедик. Ол хүн үлүүн ажыр күүседип, продукцияның бедик шынарлыг болурун чедип ап турар.

ЧУРУКТА: бригадир Л. С. Ильина ажылдап олур.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

СОРУГДААН КҮЗЕЛИ БҮТСҮН

Алгы заводунга 1942 чылда ажылдап кирдим. Кодээдеп келген кижиге, меңээ, өске-даа эштеримге, бүдүрүлгеге ажылдаары дыка-ла берге турган. Билиг, мергежил бар эвес, ынчангаш ындыг турган деп ам сактып чоруур мен. Ынчан заводка дүктү өер, дыдар, алгы-кешти эттеп кылыр чаңгыс-даа машина турбаан.

Бир-ле кижиниң чогаадып кааны чаңгыс-ла ыяш машина турган. Ол машинага үш кижи ажылдап турдувус. Ийизи ону хол-биле долгап бээрге, үшкүзү аңаа дүк каап бээр чүве. Шак ынчаар дүктү дыдып, ооң бок, довурааи арыглап ап турдувус. Ооң соонда кидис идикти кадыдыр өери база бар. Ону бутка кедеринге чедир белеткеп, кылып алыр дээш хөй күштү, үе-шакты үндүрүп, дерни төккен бис. Канчаар-даа шалыпкын, кызымак ажылдаарга хүнде бүдүн чартык идик кылып алыр боор чүве.

Шынында дүк дыдар машинаны эккеп каап чыткан. Ону эптеп билир кижи чок болганындан ажыглаваан. Үениң байдалы ындыг тургандыр. Билиг чокта думбейкарацгы-биле дөмей деп чүве ол ышкажыл. Ам ону сактып келгеш, каткым кээр ийин. Ооң соонда ол машинаны инженер Юдин дээр кижи эптеп, ажылдаарынга белеткеп каан. Ол инженер кидис идиктерни өер ыяш машина база чогаадып кагды. Ооң соонда ажылывыс элээн шуудай берген. Дүн-хүнде үш эолчеглиг ажылдап турган, 75 хире эжеш кидис идикти бүдүрүп аптар апарган бис. Ол идиктерни фронтуже чорудуп турган.

Маңаа хамаарыштыр чугаалап каар чүве бар. Дайын үеэнинің чылдарында завод колдуунда-ла Кызыл Армияның солдаттарынга, офицерлеринге кидис болгаш сапык идиктер, кышкы тонпар, хол хаптары бүдүрүп, даарап кылырынче шилчээн. Бистер ынчан дүн-хүнде 150 ивек кежин, 500 хой, өшкү кежин эттеп, кылгаш, Кызылдың идик-хеп кылыр мастерскааларынче чорудуп турдувус.

1942 чылдың сентябрь айда Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик кожууннардан 400 хире ажылчын чыын, мобилизастап эккелген. Ынчан алгы биле ыяш заводу чаңгыс черге турган. Олар чаңгыс конторалыг, директорлуг, бухгалтерлиг чүве. Үстүнде чугаалааным ажылчыннар келген соонда, заводтарны ийи аңгы кылдыр үскен. Ажылчыннарны база. Олар чурттаар орандажыны чок-даа болза, фронтуга дузалаар дээш кызымак ажылдап, улуг үүлехеректи бүдүрүп, чүткүлдүг чоруун көргүскеннер.

Бистиң ол улуг коллектививиске орустар, тывалар, хакастар болгаш өске-даа нацияның төлөөлекчилеринде быжыг эп-найыралдыг, чаңгыс өг-бүленің төлдери дег ажылдап, чурттап турган бис. Алгы заводунга кады ажылдап чораан эш-өөрүмнү ам-даа утпаан мен. Ол заводка Сундуй Ондар, Увак Ховалыг, Хөлчүкпен Сат, Китаев, Лиханцов болгаш өскелер-даа хөй чылда ажылдааннар. Мээң күш-ажылчы чедиишкиннеримни партия, чазак бедии-биле үнелээн. «Хундулелдиң Демдээ» орден, Ленинчи юбилей медаль, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хундулел бижии-биле шаңнаттым. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутадынга чаңгыс эвес удаа соңгудуп чордум. Пенсиялап үнер мурнумда Кызыл хоорай Советиниң депутады турдум.

Алгы заводу ам улуг бүдүрүлге чери апарган. Ооң ам бүдүрүп үндүрүп турар продукциязын бистиң үевистиңбиле деңнеп көрүцер. Ында ылгал дыка улуг. Заводта күш-ажылдың мурнакчылары, бүдүрүлгениң хоочуннары бар. Олар Совет Тыванын 40 чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш кызымак ажылдап турарлар. Оларның соглаан сөзү, соругдаан күзели бүдүрүнге бүзүреп тур мен.

К. ХҮРЕКПЕН.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыныга үр чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргениниң демлээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

(Төнчүзү. Эгези № 114, 117 «Шында»)

Бинна Шылылаевна **Куулар** — пенсионер.

Раиса Ионовна **Малышкина** — Балгазын ортумак школазының башкызы.

Амилия Резвановна **Махмутова** — Успенка сес чыл школазының башкызы.

Ольга Григорьевна **Ноговицына** — № 2 орук-тудуг эргелелиниң ажылчыны.

Стаайя Саяновна **Ондар** — Сосновка ортумак школазының башкызы.

Александра Ямаранзаевна **Оюн** — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң саанчызы.

Сенденма Ажырбастаевна **Оюн** — райпо ажылчыны.

Евдокия Яковлевна **Плотникова** — чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң гостиницазының ажылчыны.

Нина Алексеевна **Полынцева** — райпо садыгжызы.

Натпит Кыргысовна **Сарыг-оол** — ИХК-ның таңнылы черинин контролёру.

Маайя Иргитовна **Севээн** — Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Михаил Спиридонович **Сыр-чин** — Дуржулга станциязының ажылдакчызы.

Евдокия Степановна **Танбаева** — Чал-Кежиг суурда уруглар садының ажылчыны.

Татьяна Фёдоровна **Фокина** — пенсионер.

Нина Нестеровна **Яровикова** — чуртталга-коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН

Долгар Дажи-Ламаевна **Боңбай-оол** — сүт кухнязының эргелекчизи.

Санчымаа Санчатовна **Доңгур** — Самагалдай ортумак школазының башкызы.

Саар Момбужаевна **Мумбалдай** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Соян Казаковна **Намзырай** — райкүүскомнуң улус өөредилге кылдызының кол бухгалтери.

Чайзатмаа Чүктээровна **Одай-оол** — Белдир-Арыг суурда пенсионер.

Доозанмаа Чүктээровна **Соян** — «Чодураа» совхозтуң саанчызы.

Саар Чысынмаевна **Чооду** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Үйнунмаа Ламаевна **Ажы** — Чаа-Хөл суурда пенсионер.

Доңгак Чамзынович **Дагбалдай** — Жданов аттыг совхозтуң гараж эргелекчизи.

Анзатма Доңгаковна **Доспан** — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Елена Намдаковна **Кара-оол** — Чаа-Хөл суурда пенсионер.

Валентина Семёновна **Лобасева** — «Шагонартяжстрой» трестиң бухгалтери.

Михаил Васильевич **Субботин** — «Тыва көдээ туруг» трестиң 586 дугаар КМК-ның ажылчыны.

Иван Мартынович **Туганаев** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының чолаачызы.

Зинаида Алексеевна **Шабалова** — Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазының башкызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1983 чылдың апрель 28.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

Делегейде болуушкуннар дөпчулалы

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ЧАСКЫ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Амгы үеде, кажан АКШ биле НАТО-нуң месилдежиишкинче болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрериниче империалистиг угланыышкыны кижи төрелгетениң тайбың келир үезин айыылга чыган турар үеде, эң-не соңгаарладып болбас сорулга болза, боо-чепсекти дүжүрер дээш, делегейге айыыл чок чорукту хандырар дээш демисел болуп турар, ол демиселге аныяк салгалга чугула роль онаажып турар. Майның бо хүнүнде бүгү Герман Демократтыг Республикада эртип турар чаңчыл болган часкы ужуражыышкыннарның кол утказы ыпдыг. Ол ужуражыышкыннар Болгарияга, Совет Эвилелиге, Чехословакияга болгаш өскедаа акы-дуңма күрүнелерге эткен тайбының марыжының уламчылалы янзылыт болуп турар-даа болза, социалистиг чурттарның аныяктарының Потсдамда дүүн ажыттынып турар «тайбың болгаш боо-чепсекти дүжүрер дээш» ужуражылгазының онзагай эгези болуп турар.

Бо чылдың часкы ужуражыышкыннары онза хөй киржикчилерлиг болуп турар. Социалистиг чурттарның аныяктар эвилелериниң төлөлекчилери, оларның аразында ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары В. М. Мишинге баштаткан ленинчи комсомолдуң делегациязы база Демократтыг аныяктарның бүгүделегей федерациязының, студентилериниң делегей эвилелиниң төлөлекчилери ГДР-де чеде бергеннер.

Тайбының болгаш социализмниң идеалдарының тиилелгези дээш, боо-чепсекти кызыгаарлаар болгаш чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле боттуг совет саналдарны, база ол ышкаш Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Прага Политиктиг декларациязындан илереп турар инициативаларны амыдыралга боттандырар дээш демиселге бүгү күштерин бээринге оолдарның болгаш кыстарның бүрүн шиитпирлиин ГДР-ниң аңгы-аңгы хоорайларында болгулаан баштайгы митингилер болгаш демонстрациялар тодаргай көргүскүлээн. Неделяның бүгү хемчеглери ол саналдарны дүрген амыдыралга боттандырарының чугулазын база Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттарының тайбыга ынак чайгылыш чок политиказын деткээн изиг күзелдиг илергейлээшкининиң адаа-биле эрткилээн.

Аныяктарның часкы шуулганнары болза, анаа-ла хөй киржикчилер чыылган тайбың дээш чыскаалдар эвес. Делегейниң кырында кара булут чүге база катап дирелип келгенил, делегей байдалы чүге чидигленип турарыл дээр дугайында шыңгыы тодаргай чугаа ол шуулганнарда болуп турар. Ол айтырыгга харыы чаңгыс: шериг-политиктиг месилдежиишкиннерни кошкадырының болгаш чавырылдырыышкынның база бот-бодунга ажыктыг тайбың кады ажылдажылганың оруу-биле АКШ-тың чоруур күзел чогу — чылдагааны ол. Шериг күштериниң талазы-биле социализмни ажып алыр дээр талазы-биле милитаристи болүктериниң перспектив чок оралдажыышкынга удурланыышкынның үннериниң дыызыг чаңгыланып турары таварылга эвес.

АКШ-тың администрациязының өнчүк-чоңгээлиг угланыышкынының бир херечизи болза, элээн каш Барыын Европа чурттарынга ортумак ыракшылдың чаа америк ракеталарын сайгара тургузарының айыылдыг планнары болуп турар дээрзин аныяктар ужуражыышкыннарынга онзалап демдеглеп турар. Ол болза улустарның эрге-ажыттарынга болгаш Женевада совет-америк чугаалажыышкыннарның анаа-ла кадык утказынга чөрүшкек болуп турар.

Акы-дуңма чуттарның аныяктарының амгы хогжулдениң болгаш бирги әолчегде богүн чер кырында бүгүле чаагай сеткилдиг кижилериниң сеткилин дүвүредип турар айтырыгларның талазы-биле үзел-бодалдарының бүрүн чаңгыс аай болуп турарын часкы бо шуулганнар бадыткап турар. Оон-биле чергелештир социалистиг күрүнелериниң аныяк салгакчылары кижи төрелгетениң тайбың келир үезин дээш чаңгыс аай калбак фронт-биле туржуп, АКШ-тың болгаш НАТО-нуң угаан чок ракета планнарынга шиитпирлиг удурланып турарлар дээрзин база бадыткап турар. Социалистиг чурттарның аныяктарының чаңгыс эптиг хөделиишкиннери, найыралы болгаш кады ажылдажылгазы — тайбың болгаш чавырылдырыышкын дээш, ядролуг дайының империалистиг планнарынга удур дериссеге чедиишкиннериниң бир чугула эге базымы.

ШЫДАЖЫР АРГА ЧОК АПАРГАН

Майның 11-де Чилиге болуп эрткен «Национал удурланыышкынның хүнү» шериг-фашистиг диктатурага чили улустуң удурланыышкынының төөгүзүнге хосталга болгаш демократия дээш, амыдыралдың болгаш күш-ажылдың эки байдалдары дээш демиселге чаа, элээн организастыг болгаш дайынчы үеваданы ажыдып турар улуг чугула болуушкун болуп артар.

Эрге-чагыргаларның эң каржы хемчеглерин алыр бис дээн кыжаныы турзажок, оон муң чилилер Сантьягонуң, Вальпараисонуң, Консепсионуң болгаш өске-даа хоорайларның болгаш суурларының кудумчуларынче ол хүн үнүп, Пиночеттиң ёзу-чурумунуң чонга удур дерзин политиказынга шиитпирлиг удурланыышкынны медеглээннер. Чыскаалганнарның бирги одуругларынга ажылчыннар болгаш аныяктар чоруп турганнар. Чурттуң качыгдап эртип турары саңхөө болгаш экономика талазы-биле эң берге кризистиг кол аар үүргезин диктатура оларның эгиннеринде чүдүрген, ол кризис политиктиг, социал болгаш мораль кризистери-биле тутчу бергеи.

Чилиниң экономиказы — халаптың кыдыында. Күрүнениң өрези 18 миллиард доллар ажып турар. Үлетпүр бүдүрүлгези оранчок кызырылган. Чаңгыс эрткен чылын безин 810 бүдүрүлгелер болгаш компаниялар ядараан. Элээн каш баикылар хоовураан. Ажыл чок чорук болгаш өртектериниң аартаашкыны соксаал чок болган, чонуң садып алыр шинээ күдулап-ла турар. Ам күш-ажыл шыдаар үшкү чили бүрүү ажыл чок. Өг-бүлелериниң кежигүннери-биле кады 4 миллион кижи амыдыраар арга чок болган.

Диктаторжу ёзу-чурум кижиниң кол-кол эргелерин каржызы-биле таптай базып турар. Кижилерни удаа-дараа аглап, тудуп, кара-бажыңнатып турар болгаш арадатанзыг ёзу-биле эриидеп, оон, ырак черлерге шөлүп турар.

Чилиде аныяктарның байдалы дыка берге. Аныяк кижилер ажылга ылгай көрдүрүп турарлар. Оларга эвээштө төлеп турар. Аныяктарда боттарының организациязын тургузуп алыр эрге чок. Шериг бөлүктериниң контрольдап турары өөредилге черлеринде Пиночет сүлүзүзинин эң-не реакцылыг төлөлекчилери әолер болуп турар болгаш студентилерни дорамчылап турарлар.

Чонуң моон ыцай шыдажыр аргазы чок болган. Ажылчы чоннар кудумчуларже үнүп келгеш: «хлеб херек, чөптүг чорук херек, ажыл херек, хосталга херек» — деп негеп турганнар. Диктатура чыскаалганнарга удур дижинге чедир чепсегленген карабиңёларны болгаш шериги октаан, олар тайбың чонну боолап эгелээннер. Сантьягога ийи аныяк кижи өлүткен, оон кижилер балыглаттырганнар, аар балыгланганнар база бар. Чуртта пинтизи-биле ийи муң ажыг кижи карабажыңнаткан. «Национал удурланыышкын хүнүнүң киржикчилеринге удур туду хоругдаашкыннар үргүлчүлеп турар.

Чилиниң улус массалары диктатурага удур мурнунда база удурланыышкынны кылып турганнар. Ындыг-даа болза АКШ-тың деткимчезиниг реаксылыг шериг болүүнүң 1973 чылдың үонбрь 11-де үндүрген фашистиг үймээнинден бээр Пиночеттиң хоозураан, саттынгы чонга удур белүүнге мындыг массалыг удурланыышкын болуп көрбээн. Кыжаныышкын болгаш шаажылаашкыннар турзажок, Чилиниң чону демиселин үргүлчүлээринге шиитпирлиг дээрзин «национал удурланыышкынның хүнү» көргүскен.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ ТАЙБЫҢ КЕЛИР ҮЕЗИ ДЭЭШ

ПРАГА. Совет Эвилели бөмбүрзектиң тайбың келир үези дээш шудургу болгаш принципиалдыг демисежип, амгы үениң нарын айтырыгларын шиитпирлээринче орукту айтып турар тодаргай саналдарны үндүрүп турарын СЭКП ТК-ның Чингине секретары Ю. В. Андроповтуң чугаалары бадыткан түрүү деп, «Земедельске Новины» солун бижээн.

Совет Эвилели бодунуң күжениишкинин делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче, амгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң аразында бүзүрежилгени болгаш билчиишкинни быжыглаарынче углап турар. Ю. В. Андроповтуң Финляндияның хөй-ниити организациияларының төлөлекчилериниң болгаш «Шпигель» журналдың айтырыгларынга харыыларында авторитеттиг болгаш тода түүнээшкиннерни кылган Совет Эвилелиниң делегей ареназынга чаа базымнарын делегейниң хөй-ниитизи улуг сонуургал-биле хүлээп көргеи. Быжыг тайбыйга кым чогум сонуургалдыгыл деп чүвени билип алырда ССРЭ-ниң конструктивтиг туружу-биле совет тайбың инициативаларны Барыын чүктүп талазындан хүлээп көрбейн турарын деңештиритпергe-ле четчир.

Бүгү Совет саналдар бистиң үениң соңгаарлаттынмас шелделери-биле тайылбырлаттынар, бүгүдениң деп аргезиниң болгаш деп айыыл чок чоруунуң принципинге үндезилеттинген деп, солун бижип турар.

Чогум-на ол саналдар Барыын чүкке таарышпайн турар. Совет Эвилели угаан-сарыылдыг чорукче, ядролуг халапты чайладырынче кыйгырып турда, Рейганның эрге-чагыргазы өлүм-халаптыг боо-чепсектерни улам көвүдериниче түүкүп турар. Шериг талазы-биле артык күштүг болуруниче түүкүүрүнге үндезилеттинген айыыл чок болурунуң америк үзели кандыг-даа үндезин чок болгаш айыылдыг деп, солун бижээн.

ХЕЛЬСИНКИ. Финляндияның чамдык хөй-ниити организацияларының төлөлекчилериниң айтырыгларынга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Ю. В. Андроповтуң харыыларында совет чаа тайбың инициативалар чурттуң тайбынга ынак хөй-ниитизиниң калбак деткимчезин хаара тудуп турар деп, «Кансен уутисет» деп финн солун демдеглээн. Европага ядролуг чепсектиң айтырыгының ең дээре шиитпири болза, Европа диптн ортумак ыракшылдыг-даа, тактиктиг-даа, ядролуг чепсээнден шуут хостаары болур деп, совет удуртукчунуң саналы чөптүг. Ол дээрге Европаны ядролуг чепсек чок болдурарынче боттуг орук-тур деп, солун демдеглээн. Ол талазы-биле чугула базым болза Англияның болгаш Францияның ындыг чепсектерин катай санап корбүшаан чедирикчилер болгаш ядролуг октар-даа талазы-биле ядролуг курлавырларның деп болурунуң дугайын дугуржуп алырынга Совет Эвилелиниң белеви болур.

Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның тайбың түүкүүлдериниң чоруттур НАТО чурттары делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам күштелдириниче, ядролуг боо-чепсектерни эндере бүдүрери уламчылаарынче, ядролуг үскүлежиишкиннин кыптыгарының айылын улгаттырарынче угланыышкының уламчылап турар деп, солун демдеглээн.

МАПУТУ. Ядролуг айыылды чайладыры Совет күрүнениң политиказының кол угланыышкыны. бир эвес Барыын чүн чурттары ол орук-тап чоруурунга чепшээрежиргe болза, Совет Эвилели ядролуг боо-чепсектерни бүдүрерин соксадырынга болгаш оларның курлавырларын чоорту узуткаарынга белен деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары Ю. В. Андропов база катап бадыткаан деп, «Нотисиаш» солун бижээн.

Ядролуг боо-чепсектерни кызырарының талазы-биле дугуржулгаларны чедип алырын чиигедири-биле Совет Эвилели ядролуг чепсектиг бүгү чурттарның ындыг чепсектерининиң курлавырларын оон ынай остүрбезин, азы чок болза баштайгы базым кылдыр Совет Эвилели биле АКШ-тың ону өстүрбезинин дугайында дугуржуп алырынга Совет Эвилелиниң белевин Финляндияның чамдык хөй-ниити организацияларының төлөлекчилериниң айтырыгларынга Ю. В. Андроповтуң харыыларында медеглээн деп, солун демдеглээн. Совет Эвилели ракеталарны болгаш ядролуг октарны НАТО-да барындан хөйну тударын күзеевейн турар деп, «Нотисиаш» айыткан.

ЛИМА. Капитализм биле дайын чарылбазы ышкаш, хөй-хөй миллион кижилерге социализмден тайбың кажандаа чарылбас деп, СЭТА-ның корреспондентизинге Тайбының бүгү-делегей Төвүлелиниң президиумунуң кежигүнү, Перунуң тайбың дээш шимчээшкин организациязының чиңгине секретары Лаура Альбису-Кампос медеглээн.

Бодунуң тургустунуп келген хүнүнден бээр тайбың дээш сагыш салыышкынны даштыкы политиказының кол сорулгазы кылдыр тургускан Совет күрүне ам-даа, оон мурнундаазы дег, делегейниң чаа дайының болдурбас дээш улуг күжениишкинни салып турар. Ол чаагай сорулганы чедип алырынга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Ю. В. Андроповтуң идип үндүргени чаа совет тайбың саналдар онза улуг ужур-дузалыг.

Ядролуг боо-чепсектерни эндере бүдүрерин уламчылап турар Вашингтон болдунмас чүүлү — шериг талазы-биле Совет Эвилелиниң артык күштүг болуруун чедип алыр дээш копчуг кызыдып турар деп, Лаура Альбису-Кампос чугаалаан. Делегейде чаңгыс эп-сеткилдиг буруу шавыышкынны алган милитаристи угланыышкының АКШ уламчылавышаан. Совет Эвилелиниң бүгү тайбың саналларын хүлээп көрбейн турар. ССРЭ-ниң чаагай сеткилдиг даштыкы политиказы Латин Америкада улам калбак деткимчени ап турар.

(СЭТА).

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

БАРЫЫН БЕРЛИН. Барыын Берлиниң Штеглиц районунуң 10 500 чурттакчылары ортумак ыракшылдың чаа америк ядролуг чепсектерни НАТО-нуң Барыын Европа чурттарынга сайгара тургузар деп турарынга шиитпирлиг удурланыышкынын медеглээнинге адаанга боттарының холунуң ужүүн салганнар. Барыын Европага «Першинг-2» болгаш чалгынныг америк ракеталарны тургузар чорук бо диптин улустарынга дорт кыжаныг болуп турар дээрзин медеглелде онзалап демдеглээн.

Штеглицтиң чагыргазының чаныга массалыг чыскаал болган. НАТО-нуң чорудун турары месилдежиишкиниң болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрериниң политиказынга удур, чавырылдырыышкын болгаш ядролуг чепсектерни кызырар дээш демиселди уламчылап турар бүгү күштериниң сырый каттыжыышкыны болгаш чаңгыс эптин ам кажангызындан-даа артык чугула дээрзин ол чыскаалдың киржикчилери медеглээннер.

КУВЕЙТ. Персид мугулдурунуң араб күрүнелериниң кады ажылдажылга төвүлелиниң киржикчилери күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң төвүлел хуралы Саудов Аравияның кайысылалы Эр-Риядта ажыттынган. Ливан-израиль дугуржулгада ат салдынганы-биле холбаштыр Чоокку Чөөн чүкте байдалды болгаш Иран биле Иракты аразында чепсектиг чөрүлдээни соксадыр сорулга-биле оларның кайызынга-даа угаадылга ажылын чорудар дугайын ол төвүлел хуралдың киржикчилери чугаалажырлар.

АДЕН. Йемен социалистиг партияның ТК-ның чиңгине секретары, Дээди улусчу төвүлелдиң президиумунуң даргазы болгаш ИУДР-нуң премьер-министри Али Насер Мухамед Демократтыг Йеменге Совет Эвилелиниң экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчызынга бедик үнелээшкинни берген. Нефть шинчилеп тывар совет экспедициясының геологтуг разведка ажылы чөрудуп турары Шабва можуга ол чоруп чораан. Ажылдың чоруп турар байдалы-биле таныжып көргеш, экспедициясының ажыл-чорудулгазы болза, ийи чурттуң аразында хогжүп турар үре-түүнелдиг кады ажылдажылганың тодаргай чижээ болуп турар-дыр дээрзин А. Н. Мухамед медеглээн.

ДЕЛИ. Джамму болгаш Кашмир штаттарда хөделип турар пакистанчы үргедекчи организациларның он эвээргектерин индий полиция тудуп хоругдаан. Олар корум-чурум хажыдыышкыннарын ыдалап, өскүлүп, хөй-ниитиге удур үүүшкүннерни организастап, тус черниң хоойлужудулга органнарынга соңгулдалар белеткелин үзерин оралдажып турганнар. Тус черниң парлалгазының айтып турарын ёзугаар алырга, Пакистанның хөделиишкиннери Индияның национал чаңгыс эвин болгаш девискээр талазы-биле бүдүн чоруун үргедээринче угланган.

Ажык чугаага хамаарыштыр

ДААРТА ОЗАЛДАЙ БЭЭР

Бистиң эгелээнивис «Өг-бүле болгаш келир үениң кижизи» деп ажык чугаавыска улуг хамаарылгалыг боорга, Зорий БАЛАЯННЫҢ «Комсомольская правда»-гы үнген бо үүлүн номчукчуларга бараалгаттывыс.

Бир талазында, өртемчей дег улуг назылыг, ийи талазында, кымныг-даа туюлунга чедир тодарадып көргүспээн айтырыынче дедирленип диттигиптим. Чугаа болза бистиң үевистиң эң чугула айтырыгларының бирээзиниң дугайында болуп, ону чамдык эртемденнер «Алкоголизм болгаш салгал», өскелери «Эзирик үрежилгениң» үржүктары» деп адап турарлар. Айтырыг шынгыы, ындыг-даа болза мурнундагы чугааларын катаптап турар диртириниден кортпас мен, чүге дээрге миллион-миллион онгуклассчыларны, техникумнар болгаш ПТУ-ларны доозукчуларын хары үгза көрүп олур мен. Олар дүүн бичии уруглар турганнар, айтырыгның алыс утказын оларын медерелиниге чедир кым сургаан деп, а даарта олар өглеңчип алырлар, а чогум-на даарта оларын-биле шынгыы чугаа чорудары озалдаан херек болу берип болур.

Эжим Виктор Казьмин-биле бистер — Рязаньның медицина институдунуң ийи доозукчузу — ур үеним дургузунда Кыдыы Соңгу чүкке дузалал школаларының өөреникчилерин шинчилеп турдуувус. Сайзыралының талазы-биле боттарының чажыттарындан чыдып каап турар уруглар ол школаларда өөренип турарлар. Оларның ада-мелерининг хөй кезин бир болза хоочураан алкоголиктер, бир болза, бистин тодарадып алганы-ысбиле алырга, боттарының ашак-ка ай хүлээлгелерин эзирик күүседип турган кижилер болуп турарлар. Оларның дыка хөйү биске мынча дээр турдулар: «А ынчаарга ишкен херээ чүл?» деп адаан бис. Барык-ла бүгү өг-бүлелерге чүвениң ужурун билбес чорукка таваржып турдувус. Айтырыгның болунун-даа дугайында, айтырыының дугайын колдуунда назы дөгүй берген кижилер номчуп турар боор-дур. Даарта ада-иелер болур кижилерге хамаарыштыр чүл дээрге, олар чүнү-даа билбес боордур дээрзин каталтап чугаалап тур мен.

Мен, чалгааравайн, бо талазы-биле сөөлгү чылдарда үнген бүгү-ле материалларны чыып алгаш, катап көрдум. Номчааш, база катап номчуп олура, ол бүгү кылын-даа, чугаадаа номнарны, брошюраларны бо үениң аныяк кижизинге дээш биживвээн-дир кылдыр бодай бээр болдум. Херектиң ужуру оларның чалгаарачыыында эвес — теманың болдунун-на хөглүг эвезин билдингир-ле болгай. Айтырыгның алыс утказының дугайында үндезин монографияларның херектин, эртем талазы-биле тайылбырның херектин чугаажок. Ындыг-даа болза аныяк ооллар болгаш кыстар-биле кижизиг чугааның орнунг араганы хөй ижип чоруур кижиниң организминде болуп турар янзы-бүрү биологтуг нарын болуушкуларының дугайында янзыыргак чугаалар кылган хевээ чок боор деп бодаар-дыр мен.

Чугаа болза хоочураан алкоголизм дугайында эвес, төлдүг болзумза деп күзеп чоруур үезинде грамм-даа арага ижип болбас дээр бедүүн шыннын дугайында чорун турар-дыр. Ол болза дөмей-ле хоойлуу. Табу-биле чүдулгеге үндезиллеттинген хоруушкун-биле демей. Ынчаарга ол хоойлуунуң дугайын бүгү аныяк кижилер тажык чокка, оорлап, өлүрүп болбас деп чүвени билири ышкаш, билген турар ужурлуглар.

Санитар-чырыдыышкын албаныныг школачыларга таарыштыр тургускан лекциязын ажып көрдүм. Оон баштайгы беш арнында чуректин канчан, чүү хире улгады бээринин, баарның канчаш, чүү хире бырыжа бээринин дугайын чугаалап каан. Арткан сес арында «алкоголизм — кадыкшылдың дайзыны», харын-даа «алкоголизм — эргининг артыышкыны» дээр дугайында лекцияның кол идеязын бадыткаан саннар, таблицалар, хуулар киирип каан. «Хей боолаашкын» деп адаг болур ол лекцияны уругларга номчуп турганы билдингир. Уруглар коргунчуг информациядан кортпастар. Бир эвес арага ижип чоруур кижилерниң бежен хуузунуң чуректери улгадып турар болза, элээди к-жи бодун айыылдап чайлап чоруур кижилерниң санынга киириштир санап алыр.

Чамдык областарда школаларның 1—3 класстарының өөреникчилериниң үжен ажыг хуузу араганы шенеп көрген болганнар дээрзин парлалгага бижээн болгай. Он сес хар четпейн чораан, арага ишкен кижилер хоочураан алкоголиктер болу бээри чурум ёзугаар мнчаар болур ужурлуг чүвебиле дөмей болуп турар дээрзин үстүнде чугаага немел каары чүгүла. Он сес хар четпээн кижи арага ишпес дугайында хоойлуну Платонуң тургустурганы таварылга эвес. Чээрби хар чедир арага ишпес болза, хоочураан алкоголизмден херек кырында аарбас дээрзин шинчи... чилер шагдала тодаратканнар. Чогум-на ол назыга чедир кижи өзер болгаш быжып четчир. Бир эвес организи арагага үрегеттирбээн болза, оон шыырак камгалал реакциялары арагага үзүр демисежип шыдаар.

Чок, уругларга коргудар лекциялар эвес, а бүрүн хоруушкун херек. Ол болза ынчаар кылыынче албадаттырган хемчег-дир. Бичии уругнуң мээзи кончуг дүрген өзер кылдыр эволюция кижини тургузуп каан боор-дур. Чеди харлыг уругнуң мээзинин деңзизи улуг кижинин-биле деп чыгыы болур. Ынчаарга хамык ужур болза, бичии уругнуң бажының мээзинде белоктуг бүдүмелдер дыка эвээш болгаш суг дыка хөй болурунда, ол сугга арага эки эстир, тараар.

(Улаштыыр)

ССРЭ-НИҢ ЭРТЕМНЕР АКАДЕМИЯЗЫНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы АКШ-тың президентизи Рейганның «Сахаровтуң хүнүн» албан ёлузу-биле тускай эрттирер дугайында шиитпирин буруу шаап, көрүп турар. Сахаровту тайбын болгаш кижиниң эргелери дээш демиселчи кылдыр көргүзери — шыныг чорукту дорамчылааны, «соок дайынны» улам хөрлээледириниң сылдаа, совет эртемденнерниң бодалын бүрүнүбиле тооп көрбес чорук болур-дур. АКШ-тың администрациязының шиитпирин совет эртемденнер делегейнин политиктиг байдалын хораннаарынче. бистин чурттарывыстың аразында харылзааларны улам-на нарыладырынче угланган өнчүк-чоңгээ болур деп көрүп турарлар. Бир эвес кезүлдүр-ле харыысалга чок чорук, шыныг чорукту хоозун сестерге чагыртырынче чүткүл АКШ-тың дээди улуртулгазынга тергиидээр чүве болза, ол улустар аразынга боттуг кады ажылдажылганын хөрээнге, бүгү-ниитиниң тайбынынга канчаар-даа аажок улуг когаралды таварыштырын болур-дур. Чүгле шын орук болза, чүгле боттарының аразынга хүндүлежири. үре-түүнелдиг кады ажылдажылганын, оон иштинде бистин чурттарның эртемденнерининг бүгү кижи төрелгетениин эрге-ажыктары дээш кады ажылдажылганын аргаларын болгаш талаларын дилеп... вары болур.

ХОРАННАТТЫНГАН ЧЕРЛЕР

Нера муңчурадыр «табун» дээр газ, цианистиг калий, мышьяк, кижиниң кежин ириннелдирип, чыдырар хоран, стрихнин, ыш шашказы, гранаталар... Гамбургта (ГФР) «Хуго Штольпенберг» дээр химия заводу турган соонда каггаш, чоруткан девискээрден үндүр соортур ужурга таварышкан чүүлдериниң долу эвес дацызы ындыг. Ынчаза-даа ол черни хоранныг будүмелдерден арыглаар ажыл (чурукта) айыылдыг таварылга болган соонда эгелээн.

Ол 1979 чылдың сентябрь 6-да болган. Ада-иезиниг бажыңының адаанда шыгжамырга сес харлыг Оливер Людвигтиң ойнап турганы улуг эвес хос демирлери химиктиг чүүлдер-биле быддалап каан, частыр чүүл болган. Олар хепертен часты берген. Оливер оон өлген, оон думазы Томас-биле база бир бичии оол аар балыгланган...

Заводтуң арттырыш кааны «хоран склады» — эң улуг-даа болган болза, Гамбургта чаңгыс-ла айыылдыг «шыгжамыр» ол эвес боон турар.

Чоокта чаа, үр-ле үениң иштинде чажырын турганының соонда, Гамбургтуң долгандыр турар үүлдерни камгалаарының талазы-биле албан черниң тургускан картазы бүгүдеге билдингир апарган. Ында ону тургускан кижилерниң билип турары-биле алырга, октапкан ок-чемзектиг болгаш химиктиг хоран будүмелдерлиг 2000 (!) ажыг чер бар деп айтып каан. Барыын Германияның бүгү девискээринде нептерээн америк химиктиг хоран будүмелдерниң хөй санныг складтарының дугайын чугаалаан-даа хөрээ чок.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

КАНДИДАТ БАЛЛ ДЭЭШ

Кызыл хоорайның күш-культура болгаш спорт комитеди бирги разрядтың шыдыраачыларының ортузунга спорт мастеринге кандидат балл алыр эрге дээш маргылдааны организастаан. Мындыг хевирниң маргылдаазын пайысылалда бир дугаар эрттирип турар. Аңаа 11 ойнакчы киришкен, нинти салыглардан 75 хуу удуг санын алган таварылгада кандидат баллдың нормазы күүсеттинер. Киржикчилерниң хөй кезии — аныяктар.

Баштайгы оюнда Кызыл хоорайның чемпиону В. Асатов ойнакчыларның эң аныя № 15 школаның сеси классчызы Женя Петровка үжеп ажыг коштен уттурган. № 14 школаның тоску классчызы Олег Галактинов К. Сатка удур каразы-биле ойнааш, салыгның тончүзүнде ажык баштыг ооллуг арткаш, ону мерзе кылдыр үндүрер чеде бээрге, удурланыкчызы дүжүп берген.

А Сулейманов ак таланың халдаашкынындан артыкшыл берип турган, камгалангаш, оюнну деннештирип алза-даа, соолунде келгеш, частырыглыг коштер кылганындан В. Гребёнкинге уттуруп каан.

Шыырак, аныяк шыдыраачыларның бирээзи В. Кульбистеев кыска талазынче баштай солуттунган Н. Куулардың ноянынче эге коштерде-ле ыйыдышкынны күштелдирген. Ынчан ол бодунуң ноянын узун талазынче солуп алгаш турган. Ынчалза-даа удурланыкчызы аттары-биле камгалангаш, В. Кульбистеевтиң халдаашкынын күш чок болдурган. Сөөлгү коштерде кара тевеге удур аттыг арткан Н. Куулар тиилелгеже үткүлдүг ойнааш, маргылдаанның таблицазынга баштайгы удуг санын бижээн.

№ 2 школаның тоску классчызы Орлан Монгуш В. Колбасин-биле хаймынашкан.

Школачыларга хамаарыштыр чугааларга, маргылдаанның база бир онзагай талазы үүл дээрге, маңаа эң дээре түңнелди көргүскен аныяк шыдыраачы зона чемпионадынга киржир эргени чаалап алыр.

Д. АРБАК.

КҮШ-КУЛЬТУРАДА ЧАА ЧҮҮЛ

Москва чурттуг Привалов-тарның өг-бүлезинге эртенги хүн зарядкадан эгелеп турар. Анатолий Привалов инженер эртемниг, ооң кадайы Валентина — библиотекарь. Уруглары Лена болгаш Ира. Күш-культура болгаш спортка киржиринге херек шак-үени өгбүле тып ап турар. Оларның бажыңында спорт шөлүтүзү бар. Опу олар бажында стадион ден адан турарлар. Ында спорт-оюннар комплекизи улуг эвес шөлдү эәлээп: турник, дээрбектер, канат, хендир чада, чыгулаар хензиг бедикчигеш, долганыр дериг-жигеш болгаш чайганыр чер. Оларның дузазы-биле оп-оп мергежилгелерни кылып болурунуң бүгү аргалары бар.

— Кылаштай бергеш-ле, бистиң уругларывыс снаряд-тарга мергежилгелерни шиңгээдип ап эгелээн — деп, Анатолий Привалов чугаалап турар. — Хөй шимчээшкин кылырынга, күш-культурага киржиринге оларны дораан ооредип эгелээн бис. Ол чорук дыка ажыктыг болган. Уруглар-ывыстың кайызы-даа эки, кадык кылдыр өзүп орар. Бажың стадионунга хүн бүрүнүң шимчээшкиннери кадыкшылды быжыглаарынга, омак-сергек болурунга салдарлыг болуп турар.

Бажың иштинге тургускан спорт комплекстер улам-на калбак нептерелдиг апарган. Бажыңга күш-культура кылыр черлерни дерип алырын хоорай чурттуглар күзээр апарган. Ында ужур-ла бар. Бис эвээш шимчеп турар бис. Кадыкшылды быжыглаарынга күш-культура болгаш спорт улуг салдарлыг. Стадионга барып, аңаа күш-дамыр шимчээшкининге киржир дээрге ырак болгулаар. Шак-үе база чедишпес. Ынчангаш спорт шөлүн чоокшуладырының бир кол аргазы — бажың иштиниң стадиону. Ол эптиг-даа, бажың иштинге хат-чаашкынныг, ол-малгаштыг дээр эвес.

Ынчалза-даа бажың стадионун дерип алыры беден эвес. Ону барымдаалааш, бажың иштинге ажыглаар спорт дериг-хереклерлерни бүдүрерин үлетпүр база көрүп эгелээн. Чижээ, Москваның чамдык садыгларында «бажың стадионунга» деп эттыг тускай секцияларда спорт барааннарын садып эгелээн. Аңгы-аңгы садыглар кезип турбайн, ол черден спорттун болук барааннарын садып ап болур.

Спорт барааннарынга чоннуң хереглелин хандырарыбиле бодундан хамааржыр хемчеглерни садыг коллективтери чорудуп келген. Ынчалза-даа үлетпүрден, спорт барааннары бүдүрүп турар бүдүргүлгелерден хөй үүл хамааржыр. Турниктен эгелээш нарын механизмнерге, чижээ, күш-дамырның күженишкинин тодарадыр нарын системаларга чедир херек үүлдерни бүдүрерин күш-дамыр кижизидилгезинің киржикчилери хереглеп турар. Ындыг тургузугларны чогаадыр болгаш тургузар талазы-биле ажылдарны ССРЭ-ниң Спорт комитединиң спорт болгаш туризм кылыгларының талазы-биле Бүгү-эвилелдиң шенелде толевилел-технологтуг институдунуң тренажёрлар килдизи чорудун турар. Чаа үүлдер мында хөй. Үүнү кылып турарының дугайында килдис даргазы Юрий Цветков мынча деп чугаалаар:

— Спорт дериг-хереклерлерин кандыг-даа назының кижилеринге таарымчалыг болурунче кичээнгейни салып турар бис. Бөдүүнү болгаш эптиг кылдыр ажыглаттынары—кол негелде. Оон-биле чергелештир дараазында үүлдер база чугула: дериг-хереклер быжыг, үр эдилеп болур, биче хемчээлдиг база чиик өртектиг болур ужурлуг. Ынчангаш чаа чогааткан нарын комплекстер янзы-бүрү шепелдерни эртер: ооң кадыкшылга салдарлыы, техниктиг талалары дээш оон-даа өске. Үүлдүг кылдыр тодаттынган дериг-хереклерни садыгларже үндүрер.

В. САЛИВОН.
(СЭТА).

ФРУНЗЕ ХООРАЙГА

Фрунзе хоорайга кыргыс улустуң национал маадыры Каба Уулу Кожонкул аттыг шаңнал дээш бүгү-эвилелдиң хостуг хүрешке маргылдаазы болуп эрткен. Эвилелдешкен республикалардан база РСФСР-ниң хоорайларындан дыка хөй шыырак мөгелер ацаа киришкен.

Тыва АССР-ниң шилиндек командазының мөгелери ол маргылдаага багай эвес хүрежип, көрүкчүлериниң болгаш тренерлериниң сонуургалын болдурган. Кызылдың педагогика институдунуң студентизи Мерген Куулар бешки черин эәлээш, спорт мастеринге кандидат алын база катап бадыткаан. Ол-ла институттуң күш-культура башкызы Александр Ойдуп чедишкининг хүрешкеш, 74 кг деңгиге үшкү шаңналдыг черни бүзүрелдин-биле эәлээн. Мөгелериң аргадуржулга солчурунга, ажыктыг үүлдерни көрүп, билип алырынга ол маргылдаа улуг идигни берген.

М. БИЧЕ-ООЛ.

КАЯА БАРЫП ӨӨРЕНИРИЛ?

КҮРҮНЕНИҢ КЫЗЫЛДА ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУДУ

Кызылда күрүненің педагогика институдунуң заочное салбыры дараазында мергежилдер талазы-биле 1-ги курска студентилер хүлээп алырын чарлап турар.

1. Математика.
2. Орус дыл.
3. Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы.
4. Биология.
5. География.

Киреринің шылгалдаларын 1983 чылдың июнь 1-ден июнь 11-ге чедир дараазында эртемнерге кылыр:

«Математика» мергежилге — математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле);

«Орус дыл болгаш литература» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

«Педагогика болгаш эге өөредилгениң методиказы» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (аас болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле);

«Биология» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле);

«География» мергежилге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), географияга (аас-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле);

Билдириишкиннерни май 30-ге чедир дараазында документилерни ыяап-ла капсырлаштырганы-биле хүлээп ап турар: билиниң дугайында документ (боду), күш-ажыл дептериниң хоолгазы, эмчи шынзылгазы (№ 286), ажылдап турар черинден характеристика, 3х4 см. хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Документилерни чорудар адреси: Кызыл, Ленин кудумчузу, 34. Пединститут, бот-өөредилге салбыр. Телефон № 2-20-36.

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКУМУ

1983-1984 өөредилге чылында хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларга сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар.

Очное салбырга өөренириниң хуусаалары мергежилдер аайы-биле мындыг:

агрономия, зоотехния, ветеринария (10 класс дооскаңнарга) — 2 чыл 6 ай.

ветеринария (8 класс дооскаңнарга) — 3 чыл 6 ай;

көдээ ажыл-агыйны механизастаары (8 класс дооскаңнарга) — 3 чыл 10 ай;

көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бухгалтер үчёду (8 класс дооскаңнарга) — 2 чыл 10 ай.

Заочное салбырга өөренириниң хуусаалары мергежилдер аайы-биле мындыг:

агрономия болгаш зоотехния (8 класс дооскаңнарга) — 4 чыл 6 ай;

агрономия болгаш зоотехния (10 класс дооскаңнарга)— 2 чыл 6 ай;

көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бухгалтер үчёду (8 класс дооскаңнарга) — 3 чыл 9 ай.

көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бухгалтер үчёду (10 класс дооскаңнарга) — 1 чыл 10 ай;

көдээ ажыл-агыйны механизастаары (10 класс дооскаңнарга) — 4 чыл 11 ай;

көдээ ажыл-агыйны механизастаары (8 класс дооскаңнарга) — 4 чыл 11 ай.

Техникумга өөренирин күзээн болгаш бүдүрүлгеден адырлып кирген кижилерни 30 харга чедир, заочное салбырга — назы-хары барымдаа чокка хүлээп алыр.

Техникумга кирерде чиигелделер алыр эргелиг кижилер: нинти билиг школазын дооскаш, мактал бижиктер (хуудустар) азы алдын болгаш менгүн медальдар-биле шаңнатканнар, а ол ышкаш профтехучилищени доозарда шылгарңгай дипломну алганнар; ортумак тускай өөредилге черлеринче совхозтарның болгаш Көдээ ажыл-агый министерствозунуң тускай чоруткан кижилери; өөренири-биле шилип алганы мергежилинге болгаш аңаа дөмей ажылдарга 2 чылдан эвээш эвес үе иштинде практиктиг ажылдаан кижилер, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Куштеринге 2 чылдан эвээш эвес үе иштинде албан эрттиргеш, халашкан шериг албанныглар.

8 классты дооскан соонда өөренип кирер дээн кижилер орус дылга (диктант), математикага (аас-биле), 10 классты доосканнар — литературага (сочинение), математикага (аас-биле), ыпчаарга зоотехния, агрономия, ветеринария салбырларынга 10 классты дооскан кижилер — литературага (сочинение), химияга (аас-биле)· киреринің шылгалдазын дужаар.

8 болгаш 10 класстарны дооскаңының дугайында документиде 4 болгаш 5 демдектерлиг кижилерни очное салбырга бүгү мергежилдерге, а ол ышкаш заочное салбырга— агрономия болгаш зоотехния салбырларынга киреринің шылгалдалары чокка хүлээп алыр.

Техникумга өөренириниң дугайында билдириишкинни чаңгыс аай хевир-биле мооң адаанда документилерни кошкаш киперер:

сес чыл школазын дооскаңының болгаш ортумак билигнин дугайында документ;

286 майыктың эмчи шынзылгазы;

күш-ажыл дептериндеп ушта бижилге;

ажылдап турар черинден шынзылга;

бүдүрүлге характеристиказы (заочное салбырга кирип турарларга база хамааржыр);

борт чокка тыртты рган 3х4 см. хемчээлдиг 6 фото-чурук.

Өөредилге черинге келгенде өөренирин күзээн кижилер паспортту азы төрүттүгениниң дугайында шынзылганы, шериг биледин (курлавырда шериг албаннылар), кирер бижиткен шынзыдылганы (келдирер назылыг кижилер) боттары қоргүзер.

Заочное салбырга билдириишкинни июнь 1-ден декабрь 20-ге чедир хүлээп алыр.

Киреринің шылгалдалары 1983 чылдың августуң 1-ден 20-ге чедир, октябрь 17-ден 19-ка чедир, декабрь 12-ден 14-ке чедир болур.

Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгезинің бухгалтер учедунга өөренирлерни кирер санаары сентябрь 25-тен 30-ге чедир, зоотехния, агрономия, көдээ ажыл-агыйны механизастаарының салбырларынга—1983 чылдың декабрь 25-тен 31-ге чедир.

Очное салбырга кирер сапатканнарны нинти чурум өзугаар стипендия-биле хандырар. Үндезин национал-дың кижилери өг-бүлезинин материалдыг байдалының дугайында шынзылга барда, күрүненин долу хандырылгазы-биле өөренир.

Тыванын көдээ ажыл-агый техникумунуң очное болгаш заочное салбырларынга кирери-биле билдириишкин киргеп кижилерни белеткел курузунга хүлээп алырын база чарлап турар. Аңаа хүлээп алыышкын 1983 чылдың июнь 1-ден июль 1-ге чедир болур. Курска 8-10 класстарны дооскаңнарны болгаш ол-ла класстарда өөреник турарларны, совхозтарда болгаш оларның албан черлеринде школа дооскан соонда ажылдап турар кижилерни хүлээп алыр.

Курсту дооскаңының соонда дыннакчыларның дужаар шылгалдалары техникумга өөренип кирер эргени бээр.

Белеткел курузунга хүлээп алырының дугайында билдириишкинни техникумнуң директорунга киирер болгаш аңаа өөренир дээш 20 рубльди төлөөнинин шынзылга квитанциязын кожар. Өөренириниң холезизин Кызыл хоорайның кандыг-даа почта салбырында 12055 сапажылга счедунга шилчидер.

Документилерни Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунуң № 5 бажында хүлээп ап турар. Айтырыг тургузар диже №№ 2-36-04, 2-55-93, 1-43-08 телефоннардан айтырып ап болур.

БАЛГАЗЫННЫҢ КӨДЭЭ № 2 ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ

БАЛГАЗЫННЫҢ КӨДЭЭ № 2 ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ аныяк ооллар, кыстарга мооң адаанда мергежилдерни чедип алыры-биле өөренирин сүмелеп турар:

1. Калбак билигниң тракторист-машинизи. 8 классты дооскаңнарны хүлээп алыр.
2. Суггарылга болгаш суггаттыг чер ажылының мастери. 8 классты дооскаңнарны хүлээп алыр.
3. Көдээ ажыл-агыйның дириг амытаннарының ветеринарлыг хайгааралыныы болгаш мал кажааларын дезинфекциялаарының оператору. 8 болгаш 10 класстарны дооскаңнарны хүлээп алыр.

8 классты дооскан кижилер техникумга 3 чыл, 10 классты дооскаңнар — 1 чыл өөренир.

Училищеге кол мергежил-биле кады сургуулдар III класстың чолаачының эргезин база дужаар.

Сургуулдар училищениң спорт секцияларынга, бот-тывынгыр уран үүл бөлүмнеринге, техниктиг чогаадылга бөлүмүнге база өөренип болур. Техникумнуң сургуулдары ыяш болгаш даш чазаар, чуга демир угуулзалап, шеверлээр бөлүмнерге, фотолабораторияга, мотоспортка өөренип болур.

Сургуулдарны шуптузун халас аъш-чем-биле, общежитие-биле, идик-хеп-биле хандырар.

Училищеге өөренген үезин ажыл стажынга киир санаар.

Сургуулдарны училищени доозарынга чедир Совет Армияга келдириишкинден хостаар.

Училищени дооскан соонда төлевирлиг шөлээни бээр.

Училищени дооскан кижилер техникум болгаш институтка кирерде чиигелделиг болур.

Ажылдап баргаң ажыл-агыйларынга олар аныяк специалистериниң эргезин, көжериниң хөлезизин алыр, квартира-биле хандыртынар.

УЧИЛИЩЕГЕ ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНЫҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИ

Училищеге ооллар болгаш кыстарны шылгалда чокка хүлээп алыр.

Дараазында документилер эргежок чугула:

1. Директорнуң адынга билдириишкин.
2. Ала-иезиниң билдириишкини азы совхозтан болгаш өскедаа организациядан чоруткан бижик.
3. Билиниң дугайында шынзыдылга азы аттестат.
4. Төрүттүгениниң дугайында херечилел азы учёттан үндүр бижээнин айыткан паспорт.
5. Кир бижээн херечилел азы шериг биледи.
6. Чурттап турар черинің болгаш өг-бүле байдалының дугайында шынзылга.
7. 286 майыктың эмчи шынзылгазы.
8. 3×4 см хемчээлдиг фото-чурук.

Училищеге өөренирин күзээннер 1983 чылдың августуң 28-те чедип келген турар ужурлуг.

Училищениң турар чери: Балгазын суур, № 2 КПТУ.

КЫЗЫЛДЫҢ УРАН ҮҮЛ УЧИЛИЩЕЗИ

1983 чылда сургуулдар хүлээп алырын чарлап турар. Аныяк ооллар, кыстарны училищениң культура-чырыдыышкын ажылдарының салбырынга «Клуб ажылдарының режиссёру» деп мергежилге өөренирин чарлап турар. Өөренирининг хуусаазы 3 чыл. 10 классты дооскан болгаш культура албан черлеринде ажылдап турар аныяктарны ол салбырга хүлээп алыр. Училищеге кирерин күзээн кижилер мергежилиниң аайы-биле шылгалданы дужаар: шүлүктерни номчуур, беседа кылыр, проза чугаалаар, орус дылга болгаш литературага (чогаал бижиир), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле) шылгалда дужаар.

Директорнуң адынга дараазында документилерни кошкан билдириишкинни киперер: 286 майыктың эмчи шынзылгазы, билиниң дугайында документ (боду), 3х4 см. хемчээлдиг фото-чурук, күш-ажыл дептериндеп ушта бижиишкин, культура килдизинден чоруткан бижик.

Документилерни 1983 чылдың июнь 9-ка чедир хүлээп алыр.

Киреринің шылгалдалары 1983 чылдың июнь 10-дан эгелээр.

Училищениң адреси: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, № 2 бажың, Кызылдың уран үүл училищези, № 38 кабинет.

ХОЛ ШАГЫН... САМОГОН ӨРТЭЭНГЕ

Кызыл хоорайның улус суду Александр Васильевич Кротовтун херээн сайгарып көргеш, ону нинти чурумнуг күш-ажыл колониязынга үш чылда хосталгазын казып шииткен.

А. В. Кротов 1933 чылда төрүттүнген. Республиканың Чурталга-коммунал ажылагый министерствозунун автобаазазынга ол чолаачылап турган. Самогон кылып турганы дээш аңаа улур 1979 чылда херек оттурган турган. Кротовтуң мооң мурнунда шиитпирип чорбаанын, бүзүрүлгеде эки ажылдап турарын барымдаалааш, ынчан херекти сокыаткан. Ынчалзадаа Кротов оон чогуур түңнел бодунга үндүрбээн болгаш самогон кылып садарын уламчылап турган.

Ю. Коршунов биле Н. Панина кудумчуга эзирик чорда милиция ажылдакчылары оларны тудуп, эзириктер сергедир черге хоңдурган. Эртенинде олар кайын арага садып ишкенин чугаалааш, бажыңның адрезин айтып берген. Ол Александр Кротовтун бажыңының адрези белген. Уруунун төрүттүнген хүнүнге самогон кылганын ол билингеш, сатпаан мен деп тайылбырлаан. А шынында А. Кротов 1982 чылдың декабрьның 26, 31 хүннеринде Панинага 2-2 шил самогонну 5-5 рубльге саткан. 1983 чылдың январь 21-де А. Кротовтун бажынынга Панина биле Коршунов олар кады келгеш, 4 шилди садып алганнар. Самогон орнунга бээр акша чок болганындан оон өртээнге Коршунов Кротовка хол шагын бээр ужурга таварышкан.

Б. БОРИСОВ.

Суд залындан

Г. МАКАРОВТУҢ «КЫЗЫЛДА» деп чураан чуруу.

АГИТКУЛЬТБРИГАДАДА

О. Шыпаа суурда «Отчугаш» агиткультбригада доктаамал ажылдап турар. Суур чурттакчыларынга болгаш хову турлагларынга бот-тывынгыр уран үүл бөлүү солуп программалыг концертин бараалгадып келген. Культура бажыңының эргелекчизи Маргарита Шойдак малчыннарның бригада төптеринче үнүүшкүннерни организастап, лекция, беседаны-даа кылып турар.

Агиткультбригадада хөй-нинти ажылдарга идепкейлиглер хөй. Ындыгларга Ирина Шалык, Тамара Сарыглар, Арсений Агбан оларны адап болур. Бо хүннерде бот-тывынгыр артистер концерт номерлерин чаарткан, белеткел ажылдарын чорудуп турар. Олар удавас кыргылда пунктуларынче, малчын төптерже үнүүшкүннерни кылып, концертин бараалгадыр.

Т. КУНГА.

КЫРГЫС ФОЛЬКЛОР АНСАМБЛИ

Май 26-да хөгжүм-шин театрынга **Кыргыс ССР-ниң улустун артизи Э. Турсуналиевтин удуртулгазы-биле КЫРГЫС ФОЛЬКЛОР АНСАМБЛИНИҢ КОНЦЕРТИ** болур.

Эгелээри 18 ш. 30 болгаш 20 ш. 30 минутада. Билеттерни филармонияда, хөгжүм-шин театрында, «Саян» универмагта садып турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.40—Зарядкаже, чыскаал!» 8.55— Концерт. 9.25 —«Балхаш». Документалдыг телефильм. 9.40 — «Будильник». 10.10 — «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!» 11.10 —«Кадыкшыл». 11.55 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 12.25 — Делегейниң чадаг-терге чарыжы. ЧССР-деп дамчыдылга. 12.40— «Көдээниң шагы». 13.40—«Музыка киоскузу». 14.10—Совет черге ужуражыышкынар. 14.25 — Мультфильмнер. 14.55 —«Богун силерниңге чыглыр бис». 15.55 —«Аян-чорукчулар клуву». 16.55 — «Улам улуг негелде болгаш харысалга дээш». «Ол-ла черинге шиитпирлээр» деп болук дамчыдылгадан. 17.55 — 18.10 —Чапсар. 18.10 —«Делегей панорамазы». 18.55 — Концерт. 19.45—«Контрольная полоса». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Ye». 21.30 — Концерт. 22.25 —«Город, который люблю». Документалдыг телефильм (Алма-Ата). 23.00—00.50 —Футболга Европа чемпионадының шилилге маргылдаазы. Польшаның болгаш ССРЭ-ниң шилиндек командалары ойнаар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.30 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 15.30—Тоолдуң аалчылары. «Финист —ясный сокол». 17.10 —Эртем-тайылбырлыг фильм. 17.30 — Жан-Кристоф». Хой сериялыг уранчечен телефильм. 2-ги сериязы. 18.25 — Мультфильмнер. 18.45 — Бистиң корреспондентилеривистиң чугаалары. 19.15 — Бүгүдеге стадион. 19.45 — Улустуң аялгалары. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — Байдаркаларга болгаш каноэ эжиндиреринге чурттар аразының маргылдаазы. 20.50 — «Ергаки». Документалдыг телефильм. 21.00 — «Ye». 21.30 — 22.45—И. Тургенев. «Провинциалка». Телешин.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

АГААР

Агаар станциязының медээзин өзугаар алырга, республикага богун бүргеп аязыр, чамдык черлерге биче чаъстаар. Сонгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 1—6, хүндүс 8—10 градус чылыр.

Кызылга бүргеп аязыр, сонгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 1—6, хүндүс 8—12 градус чылыр.

КИНО

МАЙ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Человек, который закрыл город» 9.30, 11.20, 21.00, «Москва слезам не верит» 13.10, 15.50, 18.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Живая радуга» 9.30, 13.40, «Ангар-18» 11.20, 15.00, «Трудная роль» 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Не хочу быть взрослым» 10.00, 12.00, «Грачи» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «4 : 0 в пользу Танечки» 11.00, «Пришло время любить» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Осиное гнездо» 14.30, «Ошибка резидента» 16.00, 19.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Избранник Великого духа» 11.30, «Чужой» 13.20, 16.10, 19.00 шактарда.

МАЙ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Берегите мужчин» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Всадник на золотом коне» 10.00, 11.40, 13.30, «Человек, который закрыл город» 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Живая радуга» 15.00, «Влюбленные» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тень воина» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Родился я в Сибири» 18.30, 20.30 шактарда.

МАЙ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Берегите мужчин» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Всадник на золотом коне» 10.00, 11.40, 13.30, 15.10, «Человек, который закрыл город» 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Живая радуга» 15.00, «Версия полковника Зорина» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Судьба резидента» 17.30, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Грачи» 15.00, 17.00, 19.00 шактарда.

Редакциянын адреси: 667000, Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажын № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизинин 2-41-27, информация килдизинин 2-20-60, культура килдизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1631.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 00159.